WETTERSKIP FRYSLÂN

WATERSCHAPSBLAD

Officiële uitgave van het dagelijks bestuur van het Wetterskip Fryslân

Nr. 28269

29 oktober 2026

Financieel beleid en beheer

1. Inleiding

1.1 *Aanleiding*

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat heeft op basis van een door de Unie uitgebrachte advies Hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, 'De beleidsvoorbereiding en de verantwoording' aangepast. Deze nieuwe verslaggevingsregels voor waterschappen (hoofdstuk 4) zijn op 5 december 2023 in het Staatsblad gepubliceerd (Staatsblad 2023, 424). Belangrijke wijzigingen betreffen de rechtmatigheidsverantwoording en het splitsen van baten en lasten in de verantwoording.

De wijziging van het Waterschapsbesluit heeft er toe geleid dat de verordeningen van Wetterskip Fryslân die betrekking hebben op de financiële functie van het waterschap opnieuw opgesteld zijn.

- Verordening Financieel beleid en beheer Wetterskip Fryslân
- Verordening Controle op het financiële beheer en op de inrichting van de financiële organisatie van Wetterskip Fryslân

De nota "Integraal Financieel Beleid" kan gezien worden als uitwerking van deze verordeningen. Daarom heeft een herijking plaatsgevonden. Het resultaat daarvan is verwerkt in de eerste nota "Financieel beleid en beheer 2025"

1.2 *Aanpassingen van de nota*

Deze nota "Financieel beleid en beheer 2025" is de opvolger van de eerder vastgestelde nota op 17 december 2024 en kent enkele aanpassingen. Deze zijn met name het gevolg van de wijzigingen voortvloeiende uit de doorkijk 2050. Hier is bij de vaststelling van de Perspectiefnota 2026-2030 op 8 juli 2025 toe besloten. De ingangsdatum van deze nota is 1 januari 2025.

Structuur

Bij het ontstaan van de nota Integraal Financieel Beleid zijn verschillende notities bij elkaar gevoegd. De structuur van de oorspronkelijke nota was gerelateerd aan de onderdelen op de balans waarop de notities betrekking hadden.

In deze versie van de nota is er voor gekozen de structuur aan te laten sluiten bij de (vernieuwde) Financiële verordening. Daarmee is het beleid niet gewijzigd; alleen de volgorde van de verschillende onderwerpen is anders. De onderwerpen zijn gerelateerd aan de hoofdstukken II t/m IV van de Financiële verordening. In de tabel hieronder is dit weergegeven.

Nr.	hoofdstuk in verordening	Nr.	hoofdstuk in deze nota
II	Beleidsvoorbereiding en verantwoording	3.	Beleid en verantwoording
		4.	Begroting en budgetrecht
III	Rechtmatigheidsverantwoording	5.	Rechtmatigheid en controle
IV	Financieel beleid	6.	Activeren en waarderen
		7.	Reserves, voorzieningen en risicobeheersing
		8.	Kostenverdeling
		9.	Financiering

Toepasselijkheid

De nota "Financieel beleid en beheer" wordt vastgesteld voor onbepaalde tijd. Deze versie is van toepassing vanaf 2025 en krijgt daarmee de toevoeging '2025'. Eventuele toekomstige wijzigingen van het beleid worden in dit document verwerkt en krijgen een nieuw versienummer.

1.3 *Aanpassing in het beleid*

Het in deze nota beschreven beleid is gebaseerd op het vigerende financieel beleid zoals beschreven in de voorgaande versie van de nota Integraal Financieel Beleid. Ook de beleidsonderwerpen die zijn toegevoegd (kostenverdeling en financiering) zijn gebaseerd op eerdere keuzes van het algemeen bestuur. Op de eerder gemaakte keuzes zijn enkele inhoudelijke wijzigingen doorgevoerd. In onderstaande tabel zijn de belangrijkste wijzigingen opgenomen ten opzichte van eerdere besluitvorming. In de tabel

is ook aangegeven waar deze in de tekst terug te vinden zijn. De betreffende passages zijn in de tekst met licht rood gearceerd.

Aanvulling/wijziging	Hoofdstuk en pagina	Status
Verwerken besluit Bado in verantwoordingsgrens	5, pg.23	Nieuw
Drempelbedrag investeringen € 250.000 naar € 1.000.000	6, pg.26	Nieuw
Toerekenen bijdragen (uren) van eigen personeel vervalt	6, pg.27	Nieuw

Naast de inhoudelijke keuzes zijn op diverse tekstonderdelen redactionele aanpassingen gedaan met name gericht op de leesbaarheid.

2. Financieel beleid en beheer

2.1 *Visie*



Een goed financieel beleid stelt zowel het algemeen bestuur als het dagelijks bestuur in staat om hun taken effectief uit te voeren. Door heldere financiële kaders en betrouwbare informatie kunnen strategische keuzes worden gemaakt die in lijn zijn met de strategische doelen. Dit versterkt het besluitvormingsproces en zorgt ervoor dat beide besturen hun verantwoordelijkheden optimaal kunnen vervullen, met voldoende ruimte voor strategische sturing en innovatie. Een robuust en toekomstgericht financieel beleid draagt ook bij aan een stabiele organisatie die in staat is om de doelstellingen zowel voor de korte als de lange termijn te realiseren.

Het financieel beleid is gericht op het creëren van een financieel gezonde en transparante organisatie, die in staat is om haar doelen doeltreffend en efficiënt te realiseren. Door te investeren in zowel het heden als de toekomst en tegelijkertijd de wet- en regelgeving strikt na te leven, zorgen we ervoor dat het waterschapsbestuur zijn rol optimaal kan invullen. Het biedt de stabiliteit en het vertrouwen die nodig zijn om duurzame keuzes te maken en effectief in te spelen op toekomstige uitdagingen.

We hebben niet alleen oog voor de huidige financiële situatie maar houden ook rekening met de toekomst. Wij streven naar een situatie waarbij we de verplichtingen op lange termijn na kunnen komen zonder toekomstige generaties met een disproportionele financiële last op te zadelen. Dit vraagt om een zorgvuldige balans tussen inkomsten en uitgaven, investeringen en schulden, waarbij we behoedzaam omgaan met reserves om ook tegenvallers op te kunnen vangen.

Transparantie is fundamenteel. Door helder en consistent te rapporteren over de stand van zaken geven we inzicht voor het bestuur als ook voor externe belanghebbenden. Transparantie draagt bij aan goede besluitvorming en verantwoording. De financiële administratie speelt hierin een sleutelrol door accurate gegevens te verstrekken, zowel op hoofdlijnen als in de details. We houden ons daarbij strikt aan de geldende wet- en regelgeving. De financiële administratie speelt een belangrijke rol in het bewaken van deze naleving en zorgt voor de juiste verwerking en rapportage van gegevens.

Met het financieel beleid bieden we een randvoorwaarde voor het realiseren van onze strategische doelstellingen. Dit betekent dat er duidelijke koppelingen zijn tussen investeringen en de operationele en beleidsmatige doelen, duurzaamheid en innovatie. Hierbij houden we altijd het eindresultaat in het oog en zorgen we dat onze inspanningen leiden tot concrete, meetbare resultaten.

Investeringen spelen een sleutelrol in het waarborgen van onze financiële duurzaamheid en het realiseren van onze doelen. Wij richten ons op verantwoorde investeringen die niet alleen bijdragen aan onze huidige taken, maar ook anticiperen op toekomstige uitdagingen, zoals klimaatverandering en technologische innovatie. Investeringen worden getoetst op hun financiële en maatschappelijke waarde op lange termijn, waarbij we zorgen voor een goede balans tussen risico en rendement.

2.2 *Taakverdeling*

In het voeren van de primaire discussie hebben algemeen bestuur en dagelijks bestuur een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Ten aanzien van de waterschapstaken stelt het algemeen bestuur de doelstellingen, de activiteiten en de (financiële) kaders vast. Het dagelijks bestuur bereidt de voorstellen hiertoe voor.

Daarnaast heeft het algemeen bestuur de controlerende taak op het beleid dat het dagelijks bestuur voert. De praktische uitvoering van dit principe hangt mede af van de samenwerking tussen algemeen bestuur en dagelijks bestuur. Daarbij is het belangrijk dat de informatiefocus op de hoofdlijnen is gericht.

2.3 *Kaders*

Het financieel beleid staat niet op zichzelf en is ingekaderd in wet- en regelgeving. Op veel punten is er dan ook sprake van voorschriften en is de keuzemogelijkheid voor het bestuur beperkt.

Artikel 108 van de waterschapswet

In artikel 108 van de Waterschapswet is bepaald dat het algemeen bestuur een verordening vaststelt die betrekking heeft op ‘het financieel beleid, het financieel beheer en de financiële organisatie’ van het waterschap. Het artikel luidt als volgt:

1. Het algemeen bestuur stelt bij verordening de uitgangspunten voor het financiële beleid, alsmede voor het financiële beheer en voor de inrichting van de financiële organisatie vast. Deze verordening waarborgt dat aan de eisen van rechtmatigheid, verantwoording en controle wordt voldaan.
2. De verordening bevat in ieder geval:
   a. regels voor waardering en afschrijving van activa;
   b. grondslagen voor de berekening van door het waterschapsbestuur in rekening te brengen prijzen en van tarieven voor rechten als bedoeld in artikel 115, eerste lid;
   c. regels inzake de algemene doelstellingen en de te hanteren richtlijnen en limieten van de financieringsfunctie.

De begrippen ‘financieel beleid’, ‘financieel beheer’ en ‘financiële organisatie’ vormen tezamen de ‘financiële functie’.

Financieel beleid: Het begrip ‘financieel beleid’ omvat de uitgangspunten voor de beleids- en verantwoordingsfunctie. In de eerste plaats zijn dat de algemene uitgangspunten en doelen voor uitoefening, organisatie en werking van de functie en de daarbij behorende informatievoorziening. Ten tweede gaat het om activiteiten die nauw samenhangen met de cyclus van beleidsvoorbereiding en verantwoording. Het gaat daarbij vooral om de programmatische aspecten (welke effecten/ doelstellingen worden beoogd en welke prestaties moeten daarvoor geleverd worden?) en daarnaast om de financiële aspecten. In de derde plaats gaat het specifiek om uitgangspunten die de budgettaire ruimte beïnvloeden.

Financieel beheer: Het ‘financieel beheer’ omvat de activiteiten die moeten bewerkstelligen dat de uitvoering van het in de begroting opgenomen, vastgestelde beleid volgens de gestelde plannen en doelen en binnen de gestelde kaders plaatsvinden en dat de financiële positie daarmee in overeenstemming is. De betreffende activiteiten moeten er voor zorgen dat de beleidsuitvoering en financiële situatie onder controle is.

Financiële organisatie: De ‘financiële organisatie’ ondersteunt de beheersing van de uitvoering van het beleid. Het gaat daarbij ten eerste om de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het algemeen bestuur, het dagelijks bestuur en de ambtelijke organisatie. Ten tweede gaat het om de inrichting en het onderhoud van de (administratieve) systemen die de activiteiten en processen van het financieel beheer ondersteunen. Deze systemen 7 Financieel beleid en beheer (2026) ondersteunen niet alleen de geldstromen (wat mag het kosten; input), maar evenzeer de prestaties (output) en de doelstellingen/effecten (outcome). Tot de systemen behoren ook managementcontrol systemen binnen de ambtelijke organisatie, tussen de ambtelijke organisatie en het dagelijks bestuur en tussen het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur.

De begrippen uit artikel 108 moeten breder dan 'financieel' worden opgevat en hebben betrekking op de beleids- en verantwoordingsfunctie. Deze functie is een verzamelbegrip voor alle onderwerpen die te maken hebben met de voorbereiding van meerjarenraming en begroting, de uitvoering en beheersing van het daarin opgenomen beleid en de verantwoording daarover, zowel intern als extern. Het zijn onderwerpen waarbij vooral het algemeen bestuur een centrale rol vervult. Het algemeen bestuur neemt aan de voorkant beslissingen en controleert de uitvoering lopende en na afloop van een bepaald begrotingsjaar.

De beleids- en verantwoordingsfunctie omvat alle directe en indirecte activiteiten en processen ter uitvoering van de onderwerpen die zijn opgenomen in hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, 'De beleidsvoorbereiding en de verantwoording'.

De verordening voor Wetterskip Fryslân op basis van artikel 108 van de Waterschapswet is vastgesteld op 18 november 2025; deze wordt ook wel de Financiële verordening genoemd.

Artikel 109 van de Waterschapswet

Artikel 109 van de Waterschapswet beschrijft de verplichting voor het dagelijks bestuur van een waterschap om een accountant aan te stellen die de jaarrekening controleert. De accountant heeft als taak om te beoordelen of de financiële verslaggeving voldoet aan de wettelijke eisen en een getrouw beeld geeft van de financiële positie van het waterschap. Hiermee waarborgt artikel 109 de onafhankelijkheid en deskundigheid in de financiële controle, en zorgt het ervoor dat het algemeen bestuur kan vertrouwen op de juistheid en volledigheid van de financiële verantwoording van het waterschap.

De verordening voor Wetterskip Fryslân op basis van artikel 109 van de Waterschapswet is vastgesteld op 17 december 2024; deze wordt ook wel de Controle verordening genoemd.

Waterschapsbesluit

Waterschapsbesluit: Besluit van 8 november 2023, houdende wijziging van het Waterschapsbesluit in verband met het actualiseren van de regels over beleidsvoorbereiding en verantwoording en de verdere uitwerking van de rechtmatigheidsverantwoording voor waterschappen (Staatsblad 2023, 424).

Het Waterschapsbesluit vormt een belangrijk wettelijk kader bij het opstellen van de Financiële verordening, de Controle verordening en het financieel beleid dat daaruit volgt. Het besluit geeft nadere regels en kaders aan voor de uitvoering van de Waterschapswet. Voor het financieel beleid is vooral hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit van belang.

BBVw

De BBVw is de afkorting van de Regeling Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen. De BBVw is onderdeel van het Waterschapsbesluit en bevat een aantal nadere specificaties van de artikelen in het Waterschapsbesluit.

Overige wet- en regelgeving

Wet Fido: Wet Financiering Decentrale Overheden (Fido). De Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) is een Nederlandse wet die sinds 2001 in werking is en de financiële regels voor decentrale overheden – zoals provincies, gemeenten, en waterschappen – vastlegt. Het doel van de Wet Fido is om financieel risicovol gedrag door deze overheidsorganen te beperken door strikte voorwaarden te stellen aan hun leningen, beleggingen en andere financiële verplichtingen.

Voor waterschappen betekent de Wet Fido dat zij voorzichtig moeten omgaan met financiële middelen, vooral als het gaat om leningen en investeringen. Waterschappen mogen bijvoorbeeld alleen lenen voor investeringen in hun kerntaken, zoals waterbeheer en infrastructuur, en moeten financieel solide keuzes maken om hun verplichtingen op lange termijn te kunnen nakomen.

Wet HOF : Wet Houdbare Overheidsfinanciën (HOF). De Wet HOF (Wet houdbare overheidsfinanciën) is een Nederlandse wet die sinds 2013 in werking is en als doel heeft om begrotingsdiscipline te waarborgen. Deze wet implementeert de Europese afspraken uit het Stabiliteits- en Groeipact (SGP) en verplicht verschillende overheidslagen, zoals het Rijk, gemeenten, provincies, en waterschappen, om hun financiën op een duurzame manier te beheren en binnen bepaalde begrotingsnormen te blijven.

Voor de waterschappen betekent de Wet HOF dat zij zich aan strikte begrotingsregels moeten houden, met name als het gaat om hun investeringen en schuldenlast. Ze moeten bijdragen aan het halen van

de Nederlandse begrotingsdoelen door geen buitensporige schulden te maken en hun uitgaven zorgvuldig te plannen.

2.4 *Beginselen*

Naast de wet- en regelgeving zijn er de algemeen aanvaarde grondslagen voor verslaggeving. Dit zijn een aantal beginselen en principes (deels ook in de wet genoemd) die richting geven aan de verdere invulling van het financieel beleid. Voorbeelden daarvan zijn:

- *Stelsel van baten en lasten* : Toerekening van inkomsten en uitgaven naar de periode waarop zij betrekking hebben.
- *Continuïteitsbeginsel* : De jaarrekening wordt opgesteld in de veronderstelling dat de activiteiten als geheel in continuïteit worden voortgezet.
- *Voorzichtigheidsbeginsel* : Het voorzichtigheidsbeginsel houdt in dat bij de kostentoerekening en bij de waardering, ingeval van onzekerheid de uitgaven niet worden geactiveerd en daarmee de kosten niet naar toekomstige perioden worden doorgeschoven. Tevens worden verliezen genomen op het moment dat zij bekend zijn geworden.
- *Stelselmatigheid* : Een gekozen grondslag moet consistent worden doorgevoerd voor alle posten waarop de grondslag van toepassing is. Hierdoor worden begroting en jaarrekening in de tijd vergelijkbaar.
- *Bestendige gedragslijn* : In opeenvolgende perioden blijven de grondslagen en hun toepassing gelijk, tenzij er gegronde redenen zijn om een andere grondslag te kiezen.

3. Beleid en verantwoording

3.1 *Inleiding*

De interactie tussen algemeen en dagelijks bestuur rond beleidsvoorbereiding, kaderstelling, controle en verantwoording speelt zich in belangrijke mate af rond de onderdelen van de beleids- en verantwoordingscyclus die jaarlijks wordt doorlopen. De informatie die het algemeen bestuur tijdens de verschillende onderdelen van de cyclus krijgt, stelt hem in staat zijn rol goed in te vullen. Daarom is het belangrijk dat het algemeen bestuur zelf kan bepalen welke beleidsdocumenten hij ontvangt en op welke momenten deze worden aangeboden. Gebruikelijke onderdelen van de cyclus zijn Perspectiefnota, (Meerjaren)begroting, Voortgangsrapportages over de beleidsuitvoering en Jaarstukken. De onderdelen meerjarenraming, begroting en jaarstukken zijn op grond van het Waterschapsbesluit verplicht.

Het vastleggen van de onderdelen van de beleids- en verantwoordingscyclus kan van belang zijn bij het beoordelen van de mate van rechtmatigheid van financiële handelingen door het dagelijks bestuur met het oog op het tijdig melden van begrotingsonrechtmatigheden.

De volgende artikelen van de Financiële verordening zijn van toepassing:

Artikel 2 Beleids- en verantwoordingscyclus
Het dagelijks bestuur zorgt er voor dat de onderdelen van de beleids- en verantwoordingscyclus voldoen aan de relevante bepalingen van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit, aan relevante overige wetgeving en aan datgene wat deze verordening bepaalt.

Artikel 3 Programma-indeling
1. Het algemeen bestuur stelt voor de beleids- en verantwoordingscyclus een programma-indeling vast.
2. Het algemeen bestuur stelt vast over welke onderwerpen hij naast de verplichte paragrafen van de begroting en de jaarstukken kaders wil stellen en wil worden geïnformeerd.

Artikel 4 Meerjarenbeleid
Het dagelijks bestuur biedt het algemeen bestuur jaarlijks een nota aan over de beleidsuitvoering waarin opgenomen het beleid en de financiële kaders voor de begroting en de meerjarenraming.

Artikel 5 Meerjarenraming
1. Het dagelijks bestuur biedt het algemeen bestuur jaarlijks een meerjarenraming aan waarin opgenomen het beleid voor het eerstvolgende begrotingsjaar en ten minste de vier daaropvolgende jaren.
2. In het onderdeel ‘uiteenzetting van de financiële positie’ in de toelichting op de meerjarenraming wordt in ieder geval ingegaan op:
   a. een vermogensbehoefteplanning (als onderdeel van de financiering);
   b. een beschouwing over de rente–ontwikkeling (als onderdeel van de financiering);

c. een rentegevoeligheidsanalyse (als onderdeel van de financiering).

Artikel 6 Begroting

1. Het dagelijks bestuur biedt het algemeen bestuur ter vaststelling jaarlijks een begroting aan waarin opgenomen het beleid voor het eerstvolgende begrotingsjaar.
2. In het overzicht van de geraamde baten en lasten per programma worden bedragen per beleidsproduct afzonderlijk gespecificeerd.
3. In de begroting wordt een overzicht van incidentele baten en lasten per programma opgenomen.

Artikel 11 Jaarstukken

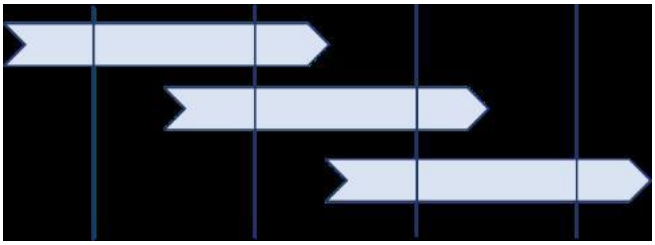
1. Het dagelijks bestuur legt na afloop van ieder begrotingsjaar aan het algemeen bestuur verantwoording af over de uitvoering van de programma's door middel van het ter vaststelling aanbieden van het jaarverslag en de door de accountant gecontroleerde jaarrekening.
2. Het algemeen bestuur bepaalt aan de hand van de uitvoering van de programma's of de beleidsdoelen van de programma's voor het lopende jaar bijstelling behoeven.
3. In het overzicht van de geraamde incidentele baten en lasten per programma worden posten vanaf € 100.000 afzonderlijk gespecificeerd.

3.2 *Planning- en controlcylcus*

Beleidsvoorbereiding en verantwoording worden vormgegeven in de planning- en control cyclus. Dit vormt de ruggengraat voor de aansturing van het waterschap op bestuurlijk niveau. De cyclus wordt jaarlijks opgestart en bevat een aantal inhoudelijk-financiële instrumenten.

Cyclus

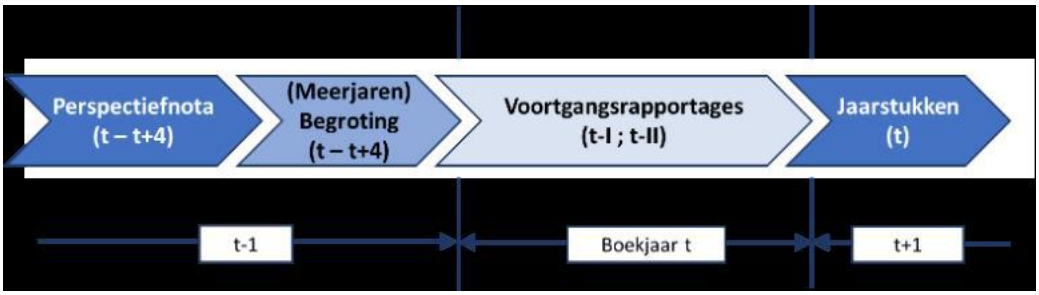
De planning- en control cyclus bestaat uit het opstellen van en besluiten over een aantal elkaar opeenvolgende instrumenten. Een cyclus strekt zich uit over meerdere jaren. Dit is hiernaast gevisualiseerd.



Voorafgaand aan enig jaar wordt voor de planning voor de behandeling van de instrumenten vastgesteld. Elk jaar hebben we te maken met de instrumenten van drie cycli.

Instrumenten

De stukken die we in het kader van de planning- en controlcyclus samenstellen noemen we instrumenten.



In het jaar voorafgaand aan het boekjaar zijn er twee planningsinstrumenten:

a. Perspectiefnota
b. (Meerjaren) begroting

Gedurende het boekjaar zijn er instrumenten voor het volgen en bijsturen van de uitvoering:

c. Voortgangsrapportages

Na afsluiting van het boekjaar vindt de verantwoording plaatst middels de:
d. Jaarstukken

Alleen vaststelling van Begroting en Jaarstukken door het algemeen bestuur zijn voorgeschreven in het Waterschapsbesluit.

Programma indeling

Het algemeen bestuur stuurt op het niveau van programma's. De programma indeling is daarmee ook bepalend voor de structuur van de instrumenten. Het algemeen bestuur stelt de indeling van de programma's vast. Vanaf 2025 wordt gewerkt met vier programma's:
1. Waterveiligheid
2. Watersysteem
3. Waterketen
4. Bestuur en organisatie

Een programma bestaat uit een optelsom van beleidsproducten zoals in de BBP gedefinieerd. In Bijlage B is een overzicht opgenomen van de beleidsproducten waaruit de programma's zijn samengesteld.

3.3 *Perspectiefnota*

De Perspectiefnota is de start van een cyclus. In de Perspectiefnota worden de politieke keuzes door het dagelijks bestuur voorgelegd aan het algemeen bestuur. In de Perspectiefnota worden de beleidsinhoudelijke en financiële kaders voor de komende vijf jaar op hoofdlijnen vastgelegd. De nota bevat een geactualiseerde meerjarenraming op basis van de ontwikkelingen op landelijk en lokaal niveau en is hét instrument om het nieuwe beleid af te wegen binnen het totaal van de financiële kaders. Met de vaststelling van de Perspectiefnota geeft het algemeen bestuur de beleidsmatige en financiële kaders mee voor de uitwerking van de Begroting.

De Perspectiefnota bestaat uit de volgende elementen:
- Omgevingsanalyse;
- Financiële beginsituatie;
- Autonome ontwikkelingen;
- Mutaties op de baten en lasten in (meerjaren)begroting;
- Indicatie van de financiële situatie;
- Indicatie van de tariefontwikkeling.

3.4 *Begroting*

De Begroting bestaat uit twee delen. Het algemeen bestuur stelt met de beleidsbegroting de hoofdlijnen van het beleid vast en stuurt met de financiële begroting de middelen die het waterschap beschikbaar stelt aan de uitvoering van het beleid.

De beleidsbegroting

Het algemeen bestuur stuurt met de beleidsbegroting op de uitvoering van het beleid. De beleidsbegroting bestaat uit:

Uiteenzetting externe en interne ontwikkelingen: In dit deel van de beleidsbegroting wordt ingegaan op de externe en interne ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan sinds de vaststelling van vorige begroting of de meerjarenraming (Perspectiefnota). Daarbij wordt ingegaan op belangrijkste afwijkingen, de belangrijkste uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de begroting en de eventuele afwijkingen van de uitgangspunten en normen zoals deze in de Perspectiefnota zijn gehanteerd.

Programmaplan: In het programmaplan wordt per programma ingegaan op de maatschappelijke effecten en de wijze waarop gestreefd wordt die effecten te verwezenlijken.

De raming van de belastingopbrengsten: Het overzicht van dekkingsmiddelen bevat ook de raming en realisatie (in jaarstukken) van belastingopbrengsten, dividenden, saldo financieringsfunctie en overige algemene opbrengsten inclusief toelichting.

Paragrafen : In de paragrafen worden onderwerpen behandeld, die van belang zijn voor het inzicht in de beleidsmatige en financiële positie. De paragrafen bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten en vallen daarom onder de beleidsbegroting.

Een aantal paragrafen is wettelijk verplicht (Waterschapsbesluit). Daarnaast kan het algemeen bestuur op grond van de verordening (artikel 3 lid 2) bepalen over welke andere onderwerpen het in een afzonderlijke paragraaf nader wil worden geïnformeerd.

Financiële begroting

Het algemeen bestuur stuurt met de financiële begroting op de middelen die het waterschap beschikbaar stelt aan de uitvoering van het beleid. De financiële begroting is daarom herleidbaar aan de beleidsbegroting. De financiële begroting bestaat uit:

e. *Gehanteerde uitgangspunten en normen:* De uiteenzetting van de gehanteerde uitgangspunten en normen geven inzicht in de inflatie, de autonome loonkosten en overige uitgangspunten en normen die voor lastenstijging of -daling dan wel batenstijging of -daling zijn gehanteerd.
f. *Baten en lasten en de toelichting:* Het overzicht van baten en lasten bevat de raming van baten en de lasten, de geraamde dotaties en onttrekkingen aan reserves en het saldo.
g. *Voorgenomen investeringen en de toelichting:* Het overzicht van de voorgenomen investeringen geeft de raming van de investeringen in het begrotingsjaar weer. Tevens wordt er een toelichting gegeven op het totaaloverzicht van alle onderhanden werken alsmede de nieuw te starten.
h. *Geprognosticeerde begin- en eindbalans van begrotingsjaar:* De geprognosticeerde balans geeft de ontwikkelingen in de eindbalans per jaar weer voor de gehele looptijd van de begroting inclusief meerjarenraming.

3.5 *Voortgangsrapportages*

Met de voortgangsrapportage geeft het dagelijks bestuur inzicht in de stand van zaken met betrekking tot de uitvoering van de begroting. Omdat de voortgangsrapportage gedurende het begrotingsjaar wordt uitgebracht is het een middel om zo nodig bij te sturen op beleid en uitvoering. In de Planning- en Controlcyclus is voorzien in twee voortgangsrapportages.

In de voortgangsrapportage wordt in ieder geval in gegaan op de:

a. *Beleidsmaatregelen* : De voortgang van de maatregelen wordt toegelicht wanneer deze afwijken van hetgeen is opgenomen in de begroting.
b. *Begrotingswijzigingen:* De gegevens op de peildatum zijn (mede) basis voor een aanpassing van de begroting, waarbij iedere mutatie in baten en/of lasten en/of mutaties reserves per beleidsproduct wordt toegelicht in relatie tot het te voeren beleid. Wijziging van de begroting via een voortgangsrapportage betreft alleen incidentele wijzigingen van het budget van het betreffende jaar. Mocht een wijziging ook een structureel effect hebben, dan zal deze worden meegenomen in de Perspectiefnota en/of de begroting voor het komende jaar.

3.6 *Jaarstukken*

De jaarstukken (het jaarverslag en de jaarrekening) zijn het instrument waarmee het dagelijks bestuur verantwoording aflegt aan het algemeen bestuur over wat er in de begroting is afgesproken. Er wordt verantwoording afgelegd over het gevoerde beleid en de kwaliteit van de dienstverlening. De jaarstukken zijn als het ware een spiegel van de begroting, waarbij het Waterschapsbesluit voorschrijft dat de indeling van beide documenten identiek is. De jaarstukken bestaan dus ook uit twee onderdelen:

Jaarverslag : bevat de verantwoording van de programma's. Per programma wordt inzicht gegeven in de mate waarin de doelstellingen zijn gerealiseerd (Wat wilden we bereiken?), de wijze waarop getracht is de beoogde effecten te bereiken (Wat hebben we daarvoor gedaan?) en de werkelijke lasten en baten over dat jaar (Wat heeft dat gekost).

Ook de paragrafen zijn dezelfde als in de Begroting.

Jaarrekening: bevat de balans en de (programma)rekening van baten en lasten alsmede de rechtmatigheidsverantwoording. Deze wordt gecontroleerd door de accountant en voorzien van een accountantsverklaring.

4. Begroting en budgetrecht

4.1 *Inleiding*

Het budgetrecht berust op grond van artikel 99, eerste lid van de Waterschapswet bij het algemeen bestuur. Het algemeen bestuur neemt uiteindelijk de beslissing welke bedragen zij voor taken en activiteiten op de begroting beschikbaar stelt.

Tijdens de beleidsuitvoering is de hoofdregel dat budgetonder- en -overschrijdingen (beleidsmatig en/of financieel) autorisatie door het algemeen bestuur behoeven en dat begrotingswijzigingen vooraf door het dagelijks bestuur ter autorisatie aan het algemeen bestuur worden voorgelegd. Hiermee wordt toestemming gevraagd voor het te realiseren beleid en voor de besteding van het benodigde bedrag.

Budgetover- en onderschrijdingen zijn echter nooit geheel uit te sluiten en het is verstandig door middel van afspraken tussen algemeen en dagelijks bestuur enige flexibiliteit in te bouwen zodat de uitvoering niet bij iedere afwijking behoeft te worden stopgezet totdat het algemeen bestuur een besluit kan nemen. Door dit soort spelregels vooraf vast te leggen, kan discussie achteraf worden voorkomen. De spelregels tussen algemeen en dagelijks bestuur zijn opgenomen in de volgende artikelen.

Artikel 7 Autorisatie

1. Het algemeen bestuur autoriseert met het vaststellen van de begroting de baten en lasten per programma alsmede de dekkingsmiddelen.
2. Bij de begrotingsbehandeling stelt het algemeen bestuur vast van welke investeringen hij op een later tijdstip een apart voorstel voor autorisatie van het investeringskrediet wil ontvangen. De overige investeringen worden bij de begrotingsvaststelling geautoriseerd.
3. Voor investeringen die in de loop van het begrotingsjaar in uitvoering worden genomen en waarvoor geen autorisatie is verleend bij de begrotingsbehandeling legt het dagelijks bestuur voorafgaand aan het aangaan van verplichtingen een investeringsvoorstel en een voorstel voor het autoriseren van een investeringskrediet aan het algemeen bestuur voor.

Artikel 8 Uitvoering begroting

1. Het dagelijks bestuur zorgt voor het per programma verzamelen en vastleggen van gegevens over de maatregelen die getroffen zijn en prestaties die geleverd worden, de doelstellingen en effecten die bereikt worden en de baten en lasten die gemaakt worden, opdat de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid, zoals vastgesteld door het algemeen bestuur, kunnen worden getoetst.
2. Het dagelijks bestuur zorgt ervoor dat de baten en lasten van de programma's en de investeringsuitgaven, zoals geautoriseerd door het algemeen bestuur, niet worden overschreden.
3. Het dagelijks bestuur zorgt ervoor dat de dekkingsmiddelen die zijn opgenomen in de begroting naar kostendragers en de inkomsten die in investeringskredieten zijn opgenomen, zoals geautoriseerd door het algemeen bestuur, niet worden onderschreden.

Artikel 9 Ruimte bij begrotingsuitvoering

1. Het dagelijks bestuur is bevoegd onvoorziene, onuitstelbare en onafwendbare lasten in enig begrotingsjaar te dekken uit het bedrag voor onvoorzien (artikel 7 lid 4). Zij rapporteert hierover achteraf aan het algemeen bestuur.
2. Het dagelijks bestuur is bevoegd voor een programma de baten en lasten met 5 % van de geraamde baten en lasten tot een maximum van € 1.000.000 te over- of onderschrijden zonder toestemming vooraf van het algemeen bestuur indien de middeleninzet past binnen het vastgestelde beleid en indien de hiervoor benodigde financiële ruimte elders binnen de begroting kan worden gevonden. Een dergelijk feit wordt achteraf aan het algemeen bestuur gerapporteerd.
3. Het dagelijks bestuur is bevoegd een investeringskrediet met 5 % tot een maximum van € 100.000 te overschrijden zonder voorafgaande toestemming van het algemeen bestuur indien dit past binnen het vastgestelde beleid. Een dergelijk feit wordt achteraf aan het algemeen bestuur gerapporteerd.
4. Het dagelijks bestuur beslist niet eerder over:
   a. de aan- en verkoop van goederen, werken en diensten groter dan € 10.000.000;
   b. het verstrekken van leningen;
   c. het verstrekken van kapitaal aan instellingen en ondernemingen;

dan nadat het algemeen bestuur is geïnformeerd over het voornemen en in de gelegenheid is gesteld zijn wensen en bedenkingen hierover ter kennis van het dagelijks bestuur te brengen.

Artikel 10 Informatieplicht en rapportage

1. Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur zo spoedig mogelijk indien de realisatie van het beleid in betekende mate afwijkt van hetgeen in de begroting is opgenomen.
2. Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur als hij verwacht, dat de lasten van een programma de geautoriseerde lasten dreigen te over- of onderschrijden, de investeringsuitgaven van een investeringskrediet het geautoriseerde investerings krediet dreigen te over- of onderschrijden, of de baten van een programma de geautoriseerde baten dreigen te onder- of overschrijden.

3. Het dagelijks bestuur informeert het algemeen bestuur door middel van tussentijdse rapportages over de realisatie van het beleid dat in de begroting is opgenomen en over de uitvoering van investeringen.
4. De inrichting van de tussentijdse rapportages is gelijk aan de programma-indeling zoals die in de begroting is opgenomen.
5. De tussentijdse rapportages gaan in op afwijkingen van betekenende mate, zowel wat betreft de middeleninzet, de maatregelen die getroffen en prestaties die geleverd worden, als de doelstellingen en effecten die bereikt worden.
6. In de tussentijdse rapportages worden voorstellen tot wijziging op de begroting van de baten en lasten van programma(onderdelen) en kredieten in de begroting toegelicht.
7. De tussentijdse rapportages bevatten in ieder geval een uiteenzetting over de uitvoering en het bijstellen van het beleid en een overzicht met de bijgestelde raming van:
   a. de baten en de lasten per programma per beleidsproduct;
   b. de algemene dekkingsmiddelen;
   c. de geraamde vennootschapsbelasting;
   d. het totale saldo van de baten en lasten, volgend uit de onderdelen a, b en c;
   e. de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan reserves per programma;
   f. het resultaat, volgend uit de onderdelen d en e;
   g. raming van de investeringsuitgaven en -inkomsten.

8. Bij de behandeling van de tussentijdse rapportages in het algemeen bestuur als bedoeld in het derde lid, kan het dagelijks bestuur voorstellen doen voor het wijzigen van:
   a. de geautoriseerde baten en lasten;
   b. de geautoriseerde kredieten;
   c. de mutaties op de bestemmingsreserves;
   d. het beleid.

4.2 *Begrotingsbeleid*

De autorisatiefunctie is de kernfunctie van het algemeen bestuur. Alleen het algemeen bestuur is bevoegd om het dagelijks bestuur te autoriseren tot het doen van uitgaven en het aangaan van verplichtingen. Door de begroting vast te stellen, bepaalt het algemeen bestuur het budgettair kader voor het dagelijks bestuur en de organisatie. Het dagelijks bestuur wordt dus geautoriseerd om verplichtingen aan te gaan en uitgaven te doen om het geformuleerde beleid uit te voeren en de doelstellingen te realiseren.

Budgetten

Autorisatie door het algemeen bestuur vindt op het niveau van programma's plaats. Zowel de baten als lasten worden onderverdeeld naar beleidsproducten. Dit heeft tot consequentie dat het dagelijks bestuur de vrijheid heeft binnen de aan het programma gerelateerde beleidsproducten te schuiven wanneer dit op programmaniveau budgettair neutraal is.

Daarnaast heeft het dagelijks bestuur de ruimte om budgetten te schuiven over de programma's heen, mits dit budgetneutraal gebeurt en de verschuiving maximaal € 1.000.000 bedraagt. Wanneer het totaal van de lasten en baten per programma wijzigt, is een begrotingswijziging noodzakelijk.

Begrotingswijziging

In een aantal gevallen zal gedurende het lopende begrotingsjaar de begroting aangepast moeten worden. Dat gebeurt middels een begrotingswijziging die door het algemeen bestuur besloten wordt. Begrotingswijzigingen kunnen worden voorgelegd tot uiterlijk 31/12 van het betreffende begrotingsjaar

De volgende situaties zijn aanleiding voor een begrotingswijziging:

- Wanneer in de loop van het begrotingsjaar blijkt dat voor een bepaalde activiteit meer geld nodig is én het vastgestelde bedrag voor de betreffende programma hoger moet zijn.
- Voor het schuiven met budgetten tussen de verschillende programma's, ook wanneer dit budgettair neutraal is.
- Op het moment dat het beleid inhoudelijk wijzigt; zelfs al staan er direct gerelateerde inkomsten tegenover die in dezelfde omvang muteren.
- Indien er gedurende het begrotingsjaar zich gebeurtenissen voordoen, welke niet in de begroting zijn verwerkt. Bijvoorbeeld subsidies die worden aangevraagd en toegekend.

Overheveling naar het volgende boekjaar

Een niet besteed gedeelte van een incidenteel budget kan worden toegevoegd aan de begroting van het daarop volgende jaar. Deze overheveling van budget naar een volgend jaar verloopt via een bestemmingsreserve en een begrotingswijziging in het nieuwe begrotingsjaar. Deze begrotingswijziging wordt gelijktijdig aangeboden bij de jaarstukken van het af te sluiten boekjaar. Het is toegestaan om in dergelijke gevallen de werkzaamheden onverkort voort te zetten in de veronderstelling dat het budget pas bij het vaststellen van de begrotingswijziging wordt geactualiseerd. In de jaarrekening wordt verantwoord welke budgetten dit betreft.

Overheveling kan alleen betrekking hebben op incidentele baten en/of lasten. Structurele budgetten kunnen niet naar het volgende boekjaar worden overgeheveld, met uitzondering van het budget voor verkiezingen.

Onvoorzien

Op basis van het waterschapsbesluit, bestaat de verplichting om jaarlijks in de begroting een bedrag voor onvoorzien op te nemen. Om een beroep te doen op deze post moet worden voldaan aan de volgende voorwaarden:

- De middelen worden alleen ingezet voor onvoorzienbare, niet uitstelbare en/of onvermijdbare uitgaven.
- Alleen incidentele uitgaven worden ten laste van onvoorzien gebracht;

Achteraf verantwoordt het dagelijks bestuur de onvoorziene uitgaven in de voortgangsrapportage of jaarstukken (of op enig ander moment dat het dagelijks bestuur dit nodig acht).

Het algemeen bestuur bepaalt de norm voor de post onvoorzien. In de Financiële verordening is dit bedrag vastgesteld op € 150.000 per jaar (€ 75.000 per taak).

4.3 *Resultaatbepaling en -bestemming*

Met resultaatbepaling wordt bedoeld de wijze waarop het resultaat tot stand komt. Hierbij is het 'all-inclusive' concept een algemeen bedrijfseconomisch aanvaard uitgangspunt. Dit betekent dat alle baten en lasten via de exploitatierekening verlopen en dus niet buiten deze exploitatierekening om in het eigen vermogen (reserves en bestemmingsreserves) worden verwerkt. In de meest zuivere vorm behoort het saldo van de rekening van baten en lasten de financiële resultante te zijn van uitgevoerde activiteiten, voortvloeiend uit het vastgestelde beleid over het verslagjaar. In een dergelijke toepassing wordt de mutatie van het eigen vermogen (reserves en bestemmingsreserves) verklaard door het bestemmen van het resultaat over het afgelopen jaar.

De inzet van de bestemmingsreserves wordt bepaald bij vaststelling van de begroting dan wel een tussentijdse rapportage. Kaders voor bestemmingsreserves zijn verwoord in hoofdstuk 8.

4.4 *Incidenteel of structureel*

Uitgangspunt in de begroting is dat structurele lasten worden gedekt uit structurele baten. Incidentele lasten kunnen worden gedekt uit zowel incidentele als structurele baten.

We spreken van een incidentele baat of last, wanneer deze door het algemeen bestuur is geautoriseerd voor de duur van maximaal 3 jaar.

Indien een incidentele baat of last is geautoriseerd door het algemeen bestuur, wordt deze vanaf een minimale omvang van € 100.000 toegelicht in de paragraaf Incidentele baten en lasten zoals deze is opgenomen in de begroting en jaarstukken.

Structurele baten en lasten

Structurele baten en lasten zijn baten en lasten die in beginsel jaarlijks in de begroting, meerjarenraming en jaarrekening zijn opgenomen. Voor structurele baten en lasten geldt in het algemeen, dat zij tot nadere besluitvorming voor onbepaalde tijd opgenomen zijn. Dit laat onverlet, dat de hoogte van de structurele baten en lasten jaarlijks kan fluctueren. Deze fluctuaties blijken uit de meerjarenraming. Door nieuw beleid kan de hoogte van structurele lasten en baten worden beïnvloed.

Incidentele baten en lasten

Incidentele baten en lasten betreffen die posten die het begrotingssaldo incidenteel beïnvloeden. Het gaat om eenmalige zaken en om (meerjarige) projecten of subsidies als deze eveneens het karakter van tijdelijkheid dan wel een eindig doel hebben. Een begroting, meerjarenraming of jaarrekening kan ieder jaar dergelijke eenmalige zaken bevatten. Ook kan het voorkomen dat een eenmalige subsidie voor een bepaalde activiteit wordt verkregen, maar dat de lasten van de uitvoering van die activiteit zich over meerdere jaren uitspreidt. Gezien de koppeling met de subsidie hebben deze lasten dan een incidenteel karakter.

In de begroting kunnen incidentele budgetten worden aangevraagd, bijvoorbeeld voor projecten en/of tijdelijke werkzaamheden. Niet ieder jaar is evenveel incidenteel budget nodig en fluctueert de hoogte. De jaarlijkse fluctuatie in de incidentele lasten wordt gedekt vanuit de algemene reserve voor zover deze daarmee niet onder het weerstandsvermogen komt.

Begrotingsevenwicht

Het is essentieel dat het algemeen bestuur een goed inzicht heeft in de (aard van de) middelen die beschikbaar zijn en vervolgens in hoe ze zijn besteed. Een aandachtspunt bij het interpreteren van de financiële informatie is de aard van baten en lasten. Vanuit het uitgangspunt dat de beleidsproducten en de bijbehorende baten en lasten geïdentificeerd zijn en de uitvoering zich over lengte van jaren uitstrekt volgt de conclusie dat alle baten en lasten in principe structureel van aard zijn. Dit is van belang om bij de besluitvorming een meerjarig perspectief te kunnen hanteren. Het is dan van belang te weten of een besluit leidt tot een structureel beslag op het begrotingssaldo. In de praktijk komen er echter ook incidentele baten en lasten voor. Veelal wordt dit veroorzaakt door eenmalige gebeurtenissen en/of besluiten. De incidentele baten en lasten beïnvloeden het structureel en reëel begrotingsevenwicht. Pas na eliminatie van de incidentele baten en lasten ontstaat het structureel begrotingssaldo.

De toezichthouders beoordelen jaarlijks of er sprake is van een structureel en reëel evenwicht in de begroting. Als de begroting niet structureel en reëel in evenwicht is, dan moet aannemelijk zijn gemaakt dat dit evenwicht uiterlijk in het laatste jaar van de meerjarenraming tot stand wordt gebracht. Voor een financieel gezond beleid zou het uitgangspunt moeten zijn om bij de volgende begrotingen weer toe te groeien naar structureel en reëel evenwicht in álle jaarschijven, ofwel een duurzaam financieel evenwicht.

4.5 *Kredieten*

Kredietaanvragen

Bij de vaststelling van de begroting stelt het algemeen bestuur tevens de kredieten vast waarvan de realisatie in het betreffende begrotingsjaar van start gaat. Daarmee wordt het dagelijks bestuur gemachtigd tot het doen van uitgaven, tenzij het algemeen bestuur aangeeft voor welke investeringen zij op een later tijdstip een apart voorstel voor autorisatie van het krediet wil ontvangen.

Bij een voorstel tot vrijgeven van een krediet wordt minimaal aangegeven:

- De scope: waarvoor de investering is bedoeld, wat het nut en of de noodzaak is;
- De assets die met de nieuwe investering worden vervangen;
- Raming (zowel baten als lasten);
- De structurele exploitatielasten (afschrijvingen en overige exploitatielasten);
- De dekking van de (structurele) exploitatielasten;

Aanpassing krediet

Bij het besluit tot vrijgave is er een raming van de kosten (en baten) die met de investering samenhangen. Dit is een globale raming die later uitgewerkt zal moeten worden in een besteksraming. De besteksraming kan om verschillende redenen afwijken van de oorspronkelijke raming:

- Meer details, dus een preciezere berekening
- Gewijzigde prijzen en marktomstandigheden
- Gewijzigde opzet door nieuwe inzichten (scope wijziging)

Ook kan de aanbesteding afwijken van de raming. De onvoorziene omstandigheden en eventueel in de uitwerking gebleken noodzakelijke aanpassingen in de opzet kunnen er toe leiden dat het krediet niet voldoende is (of juist te ruim). Op grond van de verordening kan het krediet met 5 % tot een

maximum van € 100.000 overschreden worden. Dit moet dan wel aan het algemeen bestuur gemeld worden. Wanneer de overschrijding groter dreigt te worden (aan de hand van de eindewerkinschatting) moet aanpassing van het krediet (omvang en/of scope) aangevraagd worden, bijvoorbeeld bij een voortgangsrapportage.

Looptijd kredieten

Uitgangspunt bij kredieten is dat de financiële planning van de investering overeenkomt met de uitvoeringsplanning. De realisatie van investeringswerken lopen vaak over de jaargrens heen. Eenmaal toegekende kredieten kunnen maximaal 3 jaren open staan. Wanneer deze periode verloopt zonder dat er verplichtingen zijn aangegaan vervalt het krediet, tenzij het dagelijks bestuur deze termijn met één jaar verlengd.

Verzamelkredieten

Een aantal onderwerpen voor investeringen heeft een routinematig karakter en kan gevangen worden in een beleidsmatig samenhangende doelstelling over een langere periode. Er is dan sprake van een meerjarig investeringsprogramma. Het gaat dan dus niet om één grote investering, maar meerdere kleinere werken. Om te voorkomen dat er een groot aantal afzonderlijke besluiten genomen moet worden voor de vrijgave van elk afzonderlijk project, wordt de kredietvrijgave voor dergelijke programma's gevangen in een zogenaamd verzamelkrediet. Daarmee wordt een totale omvang van alle in het programma behorende kredieten in één keer vrijgegeven. De omvang van het programma wordt jaarlijks vastgelegd in de begroting. Voor de individuele investeringsprojecten wordt een kredietaanvraag aan dagelijks bestuur voorgelegd.

Uitvoerings- en voorbereidingskrediet

Voor investeringswerken kan gewerkt worden met een combinatie van een voorbereidingskrediet en een uitvoeringskrediet. Het voorbereidingskrediet is bedoeld voor het dekken van de werkzaamheden ter voorbereiding en definiëring van het project. Het uitvoeringskrediet dekt vervolgens de kosten van de realisatie.

Het voorbereidingskrediet wordt vooral ingezet bij grote complexe investeringen wanneer de scope en omvang nog niet duidelijk gedefinieerd zijn. De voorbereidingen dienen ervoor om dit helder te krijgen en een gefundeerde raming voor de uitvoering op te stellen.

De kosten voor de voorbereiding en uitvoering worden in één keer geactiveerd. Wanneer - nadat de voorbereidingen zijn afgerond – geconcludeerd wordt dat de investering alsnog niet wordt uitgevoerd, komt er geen uitvoeringskrediet. Er is dan ook geen sprake van een asset dat geactiveerd kan worden. Dan worden de kosten van de voorbereiding ten laste gebracht van het rekeningresultaat van het betreffende boekjaar.

5. Rechtmatigheid en controle

5.1 *Inleiding*

De uitgangspunten voor het financiële beleid, het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie die bij verordening vastgesteld zijn door het algemeen bestuur dienen te waarborgen dat aan de eisen van rechtmatigheid, verantwoording en controle wordt voldaan (art. 108 Waterschapswet). Daarnaast stelt het algemeen bestuur volgens art. 109 van de Waterschapswet bij verordening regels vast voor de controle op het financiële beheer en op de inrichting van de financiële organisatie.

Met de inwerkingtreding van de wet versterking decentrale rekenkamers dient met ingang van 2025 Wetterskip Fryslân een rechtmatigheidsverantwoording op te nemen in de jaarrekening. Dit heeft zich vertaald in een aantal artikelen (12 t/m 15) in de Financiële verordening.

Artikel 12 Verantwoordings- en rapportagegrens

1. Het dagelijks bestuur legt in de paragraaf bedrijfsvoering van het jaarverslag verantwoording af over de geconstateerde rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden door middel van een rechtmatigheidsverantwoording en een toelichting.
2. Voor zover het totaalbedrag aan rechtmatigheidsfouten én onduidelijkheden in het kader van de financiële rechtmatigheid hoger is dan de verantwoordingsgrens neemt het dagelijks bestuur deze op in de rechtmatigheidsverantwoording.

3. De verantwoordingsgrens voor rechtmatigheidsfouten én onduidelijkheden in het kader van de financiële rechtmatigheid is gelijk aan 1 % over de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves.
4. Geconstateerde rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden groter dan of gelijk aan 20% van de verantwoordingsgrens worden in de paragraaf bedrijfsvoering nader toegelicht.

Artikel 13 Voorwaardencriterium
Een onderdeel van het voorwaardencriterium is het opstellen van een overzicht van alle relevante wet- en (interne) regelgeving waaruit financiële beheershandelingen kunnen voortvloeien. Dit is het normenkader rechtmatigheid. Het normenkader wordt jaarlijks uiterlijk in december vastgesteld door het dagelijks bestuur en ter kennisneming aangeboden aan het algemeen bestuur.

Artikel 14 Begrotingsrechtmatigheid
1. De begrotingsrechtmatigheid wordt beoordeeld op het niveau waarop de begroting door het algemeen bestuur is geautoriseerd, zoals is opgenomen in artikel 7.
2. Bij investeringsprojecten wordt de begrotingsrechtmatigheid beoordeeld op het niveau van het totaal beschikbaar gestelde krediet. Een overschrijding van het jaarbudget, passend binnen het totaal beschikbaar gestelde krediet, wordt daarmee als rechtmatig beschouwd.
3. Uitgangspunt is dat iedere overschrijding van de begroting voor wat betreft lasten of investeringsbudgetten als onrechtmatig wordt beschouwd. Deze overschrijdingen worden als rechtmatig aangemerkt wanneer:
   a. er sprake is van een overschrijding waarbij direct gerelateerde inkomsten de overschrijding compenseren;
   b. de overschrijding is geautoriseerd door middel van een door het algemeen bestuur vastgestelde begrotingswijziging.

4. Onderschrijdingen van de begroting voor wat betreft baten, lasten of investeringsbudgetten en overschrijdingen van de begroting voor wat betreft baten zijn onrechtmatig wanneer deze niet tijdig zijn gemeld aan het algemeen bestuur. Deze onderschrijdingen en overschrijdingen worden als rechtmatig aangemerkt wanneer deze in de eerstvolgende voortgangsrapportage aan het algemeen bestuur worden gemeld; indien deze onderschrijdingen en overschrijdingen zich voordoen na de laatste voortgangsrapportage worden ze als rechtmatig aangemerkt wanneer ze voor het laatst aan het algemeen bestuur worden gemeld tijdens het aanbieden van de jaarstukken.

Artikel 15 Misbruik en oneigenlijk gebruik
Het dagelijks bestuur zorgt voor en legt vast de regels voor het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen en eigendommen van het waterschap.

5.2 *Criteria*

Conform art 103 van de Waterschapswet legt het dagelijks bestuur aan het algemeen bestuur over elk begrotingsjaar verantwoording af over het door hem gevoerde bestuur, onder overlegging van de jaarrekening (inclusief de rechtmatigheidsverantwoording) en het jaarverslag.

De jaarrekening inclusief rechtmatigheidsverantwoording dienen rechtmatig tot stand gekomen te zijn. Het gaat hierbij om financiële rechtmatigheid. Dit begrip is concreet gemaakt met behulp van negen criteria. In de jaarrekening legt het dagelijks bestuur verantwoording af over alle negen criteria van rechtmatigheid. Het gaat daarbij om:

1. het begrotingscriterium
2. het voorwaardencriterium
3. het misbruik- en oneigenlijk gebruik-criterium (M&O-criterium)
4. het calculatiecriterium
5. het valuteringscriterium
6. het adresseringscriterium
7. het volledigheidscriterium
8. het aanvaardbaarheidscriterium
9. het leveringscriterium

De drie specifieke rechtmatigheidscriteria (1 t/m 3) komen tot uitdrukking in de rechtmatigheidsverantwoording die vanaf het boekjaar 2025 door het dagelijks bestuur afgegeven dient te worden. De criteria 4 t/m 9 hebben betrekking op getrouwheid en komen tot uitdrukking in de balans en het overzicht van baten en lasten en vormen een onderdeel van de accountantscontrole.

5.3 *Rechtmatigheid*

Het begrip rechtmatigheid houdt in dit geval financiële rechtmatigheid in en betekent het voldoen aan wet- en regelgeving bij het uitvoeren van financiële beheershandelingen.

Voor de financiële rechtmatigheid vallen de onderstaande criteria binnen de scope van de rechtmatigheidsverantwoording:

Criterium	Omschrijving
Begroting	Financiële beheershandelingen die ten grondslag liggen aan de baten en lasten, alsmede de balansposten, dienen tot stand te zijn gekomen binnen de grenzen van de geautoriseerde begroting, vastgestelde begrotings-wijzigingen en de met de begroting samenhangende programma's..
Voorwaarden	Dit heeft betrekking op de eisen die worden gesteld bij de uitvoering van de financiële beheershandelingen waaronder onder meer de aanbestedingswet en de subsidievoorwaarden.
Misbruik & Oneigenlijk gebruik	Misbruik: Het opzettelijk niet, niet tijdig, onjuist of onvolledig verstrekken van gegevens met als doel ten onrechte overheidssubsidies of -uitkeringen te verkrijgen, dan wel met het doel om voor een te laag bedrag aan heffingen aan de overheid te betalen. Oneigenlijk gebruik: Het door het aangaan van rechtshandelingen, al dan niet gecombineerd met feitelijke handelingen, verkrijgen van overheidsbijdragen of het niet dan wel tot een te laag bedrag betalen van heffingen aan de overheid, in overeenstemming met de bewoordingen van de regelgeving maar in strijd met het doel en de strekking daarvan.

Fraudes die omvatten het opzettelijk handelen door één of meerdere personen binnen de organisatie waarbij gebruik wordt gemaakt van misleiding teneinde een onrechtmatig of onwettig voordeel te behalen. Deze fraudes vallen niet onder misbruik en oneigenlijk gebruik maar vallen onder de verantwoordelijkheid van de accountantscontrole. Deze fraudes vormen een onderdeel van het binnen Wetterskip geldende fraudebeleid.

5.4 *Verantwoordings- en rapportagegrens*

Verantwoordingsgrens

De grens waarboven het dagelijks bestuur afwijkingen (rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden) moet melden in de rechtmatigheidsverantwoording wordt aangeduid met de verantwoordingsgrens. De grens waarboven het totaal aan afwijkingen (fouten of onzekerheden) in de jaarrekening niet meer acceptabel is voor de accountantscontrole en leidt tot een andere dan goedkeurende accountantsverklaring wordt goedkeuringstolerantie genoemd.

Voor de verantwoordingsgrens is aansluiting gezocht met de goedkeuringstolerantie. Hierdoor is er eenduidigheid van normen. De interne controle en accountantscontrole kunnen daarmee ook beter op elkaar worden afgestemd wat leidt tot een efficiënter controleproces.

Op 16 april 2025 is het besluit tot wijziging van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado) en de gedeeltelijk daarmee samenhangende wijziging van het Waterschapsbesluit in het Staatsblad gepubliceerd. Met dit besluit is onder andere het Bado (ook) van toepassing op de waterschappen en is de goedkeuringstolerantie aangepast voor fouten in de jaarrekening en onzekerheden in de controle gezamenlijk 2% van de omvangsbasis.

Rapportagegrens

De rapportagegrens voor de rechtmatigheid heeft betrekking op het al dan niet toelichten van de geconstateerde fouten en onduidelijkheden. Deze rapportagegrens wordt gesteld op 20% van de verantwoordingsgrens. Dit houdt in dat geconstateerde rechtmatigheidsfouten en onduidelijkheden groter dan of gelijk aan 20% van de verantwoordingsgrens in de paragraaf bedrijfsvoering nader worden toegelicht. Beneden de rapportagegrens kan worden volstaan met het noemen van de fout of onduidelijkheid en het bijbehorende bedrag. Deze rapporteringsgrens sluit aan op de rapporteringsgrens die ten behoeve van de accountantscontrole is vastgesteld (zijnde 20% van de goedkeuringstolerantie).

Rechtmatigheidsverantwoording

Voor de rechtmatigheidsverantwoording zoals die in de paragraaf bedrijfsvoering wordt opgenomen is een format beschikbaar. Hierin wordt aangegeven of het totaal aan fouten en onduidelijkheden boven de verantwoordingsgrens uit komt. Alleen in het geval dat het totaal bedrag de verantwoordingsgrens overschrijdt, worden de fouten en onduidelijkheden benoemd (artikel 12 lid 2 van de controleverordening) als onderdeel van dat format.

Dit staat los van de toelichting op fouten en onduidelijkheden wanneer die boven de rapportage grens komen. Deze toelichting wordt wel opgenomen in de paragraaf bedrijfsvoering (artikel 12 lid 4 van de controle verordening), maar niet als onderdeel van de rechtmatigheidsverantwoording.

5.5 *Controle*

De rechtmatigheidsverantwoording vormt een onderdeel van de jaarrekening. Deze jaarrekening en het jaarverslag dienen jaarlijks te worden gecontroleerd door de door het algemeen bestuur benoemde accountant. Daarnaast dient het dagelijks bestuur ervoor te zorgen dat ten behoeve van de getrouwheid van de jaarrekening en de rechtmatigheid van de daarin opgenomen baten, lasten en balansmutaties interne toetsing plaatsvindt.

De accountantscontrole evenals de interne toetsing is opgenomen in een door het algemeen bestuur vastgestelde Controle verordening inhoudende de controle op het financiële beheer en op de inrichting van de financiële organisatie van Wetterskip (conform art 109 van de Waterschapswet). In de verordening wordt nader ingegaan op de accountantscontrole en de interne toetsing. Deze verordening dient te waarborgen dat de rechtmatigheid van het financiële beheer en van de inrichting van de financiële organisatie jaarlijks wordt gecontroleerd.

6. Activeren en waarderen

6.1 *Inleiding*

De verordening moet volgens artikel 108, tweede lid, onderdeel a van de Waterschapswet in elk geval bevatten: ‘regels voor waardering en afschrijving van activa’. De hoofdregel uit de verslaggevingsregels is dat uitgaven voor zaken die langer dan een jaar ten dienste van het waterschap staan, worden geactiveerd. Dit heeft tot gevolg dat de betreffende uitgaven niet in hun totaliteit als kosten in de exploitatierekening worden verantwoord, maar als vaste activa op de balans worden gebracht. Alleen de afschrijvings- en rentelasten die met de uitgaven samenhangen, worden gedurende de gebruiksduur jaarlijks ten laste van de exploitatie gebracht. De verslaggevingsregels zijn zeer algemeen en vragen een nadere uitwerking. De hoofdlijnen van deze eigen keuzes zijn in dit artikel opgenomen.

In de Financiële verordening (artikel 16) is bepaald dat het dagelijks bestuur voorstellen doet aan algemeen bestuur beleid inzake waardering en afschrijving van activa. In artikel 17 is vervolgens uitgewerkt wat deze voorstellen moeten omvatten. Dit hoofdstuk is een uitwerking daarvan.

Artikel 17 Waardering en afschrijving

1. Het beleid ten aanzien van waardering en afschrijving van activa omvat in ieder geval:
   a. de grens voor de verkrijgings- of vervaardigingsprijs waaronder een investering niet wordt geactiveerd;
   b. de regels voor het activeren en waarderen van gronden en terreinen;
   c. de afbakening tussen investering en onderhoud;
   d. de mate waarin de bijdragen van eigen personeel, toe te rekenen rente en de kosten van ondersteunende diensten in de vervaardigingsprijs van vaste activa worden opgenomen;
   e. de mogelijkheden om activa op te splitsen in verschillende componenten;
   f. de methodiek van afschrijven
   g. de afschrijvingstermijnen;
   h. het moment van starten met afschrijven;
   i. de restwaarde;
   j. het al dan niet activeren van de kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen.

6.2 *Activa*

De bezittingen van het waterschap, wanneer deze zijn opgenomen op de balans, noemen we activa. We kennen verschillende soorten activa:

1. Immateriële vaste activa
2. Materiële vaste activa
3. Financiële vaste activa
4. Vlottende activa

Voor het opnemen van bezittingen op de balans (het activeren) geldt een aan regels. Daarnaast zijn er regels voor het bepalen van de waarde van de activa (het waarderen). Dit hoofdstuk beschrijft de van toepassing zijnde regels voor het activeren en waarderen van de hiervoor genoemde categorieën activa.

6.3 *Immateriële vaste activa*

Met betrekking tot de afschrijving over de immateriële vaste activa wordt de afschrijving gebaseerd op de aard van de investering. Het Waterschapsbesluit onderscheidt de volgende categorieën:

i. kosten verbonden aan het afsluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio;
ii. kosten van onderzoek en ontwikkeling;
iii. bijdragen aan activa in eigendom van:
    1. bedrijven
    2. overheden
    3. overigen;

iv. overige immateriële vaste activa.

De uitgaven die betrekking hebben op de verschillende categorieën van immateriële vaste activa worden niet geactiveerd. Een eventueel ontstaan (dis)agio bij herfinanciering van langlopende leningen wordt geactiveerd. Afschrijving zal plaatsvinden conform de looptijd van de nieuwe lening.

De kosten van onderzoek en ontwikkeling worden alleen geactiveerd wanneer deze tot een daaropvolgende investering leiden.

Bijdragen aan activa in eigendom van derden kunnen worden geactiveerd voor zover wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

- Er is sprake van een investering door een derde;
- De investering draagt bij aan de publieke taak;
- De derde heeft zich verplicht tot het daadwerkelijk investeren op een wijze zoals is overeengekomen; en
- De bijdrage kan worden teruggevorderd, indien de derde in gebreke blijft of het waterschap anders recht kan doen gelden op de activa die samenhangen met de investering.

Voor de *solidariteitsbijdrage HWBP* wordt een afschrijvingstermijn van 5 jaar gehanteerd.

6.4 *Materiële vaste activa*

Voor het realiseren van beleidsdoelen zijn vaak investeringen nodig. Van een investering is sprake als het gaat om een relatief grote uitgave, waarvan het nut zich over meerdere jaren uitstrekt. Investeringen in fysieke infrastructuur worden ook wel materiële vaste activa genoemd.

Een actief wordt in de balans verwerkt, wanneer het waarschijnlijk is dat de investering toekomstig economisch nut zal genereren en het actief een kostprijs of waarde heeft waarvan de omvang op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Voor het waterschap is deze duurzaamheid gedefinieerd op minimaal 3 jaar. Voor het activeren wordt een ondergrens vastgesteld. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen bedrijfsmiddelen en werken.

Bedrijfsmiddelen

Als criterium voor het activeren van *bedrijfsmiddelen* geldt een drempelbedrag van € 50.000 per investering of categorie. Onder bedrijfsmiddelen vallen:

- Vervanging hard- en software
- Laboratorium apparatuur
- Vervanging materieel, voertuigen en overigen

Werken

Als criterium voor het activeren van *werken* geldt per 1 januari 2026een drempelbedrag van € 1.000.000 per investering of categorie. Alle investeringen beneden dit bedrag worden in de exploitatie genomen, tenzij er door een logische bundeling van investeringen het drempelbedrag alsnog wordt overschreden. Logische bundeling kan door:

Gebiedsgericht werken : de werkzaamheden hebben een inhoudelijke en gebiedsgeoriënteerde samenhang. Voorwaarde is dat de assets deel uitmaken van hetzelfde deelsysteem en er een vastgesteld gebiedsplan ten grondslag ligt aan de investeringen.

Subsidie aanvraag : de investeringen gebruik maken van dezelfde subsidieregeling. Voorwaarde is dat de subsidie voor de assets binnen dezelfde aanvraag beschikt worden.

Inkoop bundeling : de assets zijn gelijksoortig. Voorwaarde is dat de werkzaamheden binnen één opdracht c.q. aanneemsom op de markt worden gezet.

Het activeren van *(groot) onderhoud* is slechts toegestaan indien dat leidt tot uitbreiding van de capaciteit, verlenging van de levensduur, kwalitatieve verbeteringen of indien voorzieningen ingevolge wettelijke verplichtingen worden aangebracht. Bij de zuiveringstechnische installaties van het waterschap wordt regelmatig onderhoud uitgevoerd wat leidt tot uitbreiding van de capaciteit, verlenging van de levensduur of een kwalitatieve verbetering is. Voor dit onderhoud is een ondergrens voor activering van € 50.000 ingesteld.

Ten aanzien van de *oevers en kaden*, alsmede de baggerwerken zijn, afhankelijk van de aard van de werkzaamheden, een drietal verschillende verwerkingsmethoden te onderscheiden:

- de kosten van aanleg c.q. aanpassing van oevers en kaden, dan wel baggerwerken, worden geactiveerd indien deze een aanpassing naar een (nieuw vastgesteld) uitgangspunt of wettelijke norm betreft (herprofileren);
- de kosten verband houdende met het ophogen en herprofileren van kaden met minder dan 10 centimeter worden verantwoord in de exploitatie;
- de kosten verband houdende met het regulier terugkomend (jaarlijks) onderhoud van oevers en kaden, dan wel baggerwerken, worden ten laste van de exploitatierekening gebracht.

Het uitgangspunt bij de *sloopkosten* is dat deze in principe altijd ten laste van de exploitatie komen. In een aantal gevallen kunnen sloopkosten worden geactiveerd:

De ondergrond van het te slopen object moet worden gebruikt voor de bouw van een nieuw object. Sloopkosten worden dan gezien als onderdeel van het bouwrijp maken van de ondergrond. Indien de sloopkosten en boekwaarde samen lager zijn dan de marktwaarde van de grond, wordt het verschil afgeboekt ten laste van de exploitatierekening.

Met betrekking tot het verwijderen van *persleidingen* kunnen twee situaties ontstaan:

1. Een oude persleiding wordt vervangen door een nieuwe persleiding. De kosten voor het verwijderen van de persleiding worden opgenomen in de investering voor de nieuwe persleiding.
2. Een persleiding wordt opgeheven zonder dat er een nieuwe persleiding wordt aangelegd. De kosten voor het verwijderen van de persleiding en het restant van de boekwaarde van de persleiding worden ten laste van de exploitatierekening gebracht.

Gronden worden gewaardeerd op aanschaffingsprijs. Gronden worden als waardevast beschouwd. Er wordt daarom niet op afgeschreven.

Niet alle investeringswerken worden als één geheel geactiveerd. Investeringen kunnen opgesplitst worden wanneer de economische/technische levensduur van de afzonderlijke *componenten* verschilt. In die gevallen waarin de investering is op te delen in componenten wordt de zogeheten componentenbenadering gebruikt. Vaak toegepaste opsplitsing betreft:

- Civiel technisch
- Mechanisch-elektrisch
- Automatisering

Waardering

De vaste activa worden gewaardeerd op basis van de zogenaamde netto-methode. De netto-methode betekent dat wordt afgeschreven over de verkrijgings- of vervaardigingsprijs van het actief verminderd met de ontvangen subsidie of bijdragen van derden. Voorts wordt er rekening gehouden met wat wel en niet aan de investering kan worden toegerekend.

De bijdragen van eigen personeel aan investeringsprojecten worden per 1 januari 2026 niet meer geactiveerd. Uitzondering hierop zijn de investeringsprojecten waar vanwege subsidievoorwaarden dan

wel in samenwerking met externe partners afgesproken is om de bijdrage van eigen personeel wel toe te rekenen (zoals de HWBP-investeringen).

Vanaf 2024 wordt voor het activeren van de uren met een integraal tarief per functieschaal gerekend. Deze uurtarieven worden jaarlijks voorcalculatorisch bepaald op basis van (de verwachte ontwikkeling van) de personeelslasten per functieschaal.

Bestemmingsreserves kunnen niet in mindering worden gebracht op de boekwaarde van het actief. Het is dus niet mogelijk om te sparen voor de realisatie van een investeringswerk. Een bestemmingsreserve kan wel worden ingezet als een dekkingsmiddel voor toekomstige kapitaallasten.

Afschrijven

In het baten en lastenstelsel worden de baten en lasten toegerekend aan de jaren waar ze betrekking op hebben. Voor investeringsuitgaven geldt dat de lasten worden gespreid over de jaren waarin het actief gebruikt wordt. De jaarlijkse waardevermindering van het actief verschijnt dan als afschrijvingslast in de exploitatie. Voor het bepalen van de afschrijvingen wordt gebruik gemaakt van de lineaire afschrijvingsmethode. Hierbij wordt de afschrijving berekend met een vast percentage die is afgeleid van de geschatte economische levensduur (afschrijvingstermijn). Dit percentage wordt vermenigvuldigd met verkrijgings- of vervaardigingsprijs (minus de verkregen subsidies en bijdragen).

Ten aanzien van afschrijvingen wordt een bestendige gedragslijn gevolgd. Wijzigingen in afschrijvingstermijnen gelden daarom voor onbepaalde tijd en moeten bij besluitvorming goed onderbouwd zijn. In bijlage C zijn de onderscheiden categorieën van materiële vaste activa opgenomen. Per categorie is naast de afschrijvingstermijn aangegeven met welke eventuele restwaarde rekening moet worden gehouden.

Wanneer bij inruil of verkoop een boekwinst of een boekverlies ontstaat, zal deze in het jaar waarin deze is ontstaan ten gunste, dan wel ten laste van het jaarresultaat worden gebracht. Boekwinsten of -verliezen die worden gerealiseerd als gevolg van verkoop van roerende en onroerende goederen worden daarbij als bijzondere bate of bijzondere last verantwoord. De boekwinsten of –verliezen van de balanscategorie vervoermiddelen, werktuigen en overige bedrijfsmiddelen worden geboekt ten laste of ten gunste van de desbetreffende kostenplaats. Overige boekwinsten of –verliezen worden geboekt ten gunste c.q. ten laste van de algemene baten en lasten.

Moment van activeren

Vanaf 2025 is er jaarlijks slechts één moment van activeren. Een actief wordt geactiveerd op 31 december van het jaar waarin het gereedkomt dan wel verworven wordt. De datum van het proces verbaal van de (deel)oplevering is daarbij leidend. Met het afschrijven op het actief wordt begonnen in het boekjaar dat daarop volgt.

6.5 *Financiële vaste activa*

De financiële vaste activa bestaan uit deelnemingen in groepsmaatschappijen, vorderingen op deelnemingen in groepsmaatschappijen, overige effecten zoals aandelen in de Waterschapsbank en overige vorderingen met een langlopend karakter zoals uitgeleende gelden. Voor zover sprake is van kortlopende leningen en voorschotten worden deze opgenomen onder de vlottende activa.

Waardering deelnemingen

Voor de waardering van deelnemingen is van belang of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend op het zakelijke en financiële beleid van deze deelneming. Indien inderdaad sprake is van invloed van betekenis, wordt de deelneming gewaardeerd tegen de netto vermogenswaarde. Concreet betekent dit dat waardering van de deelneming gebaseerd dient te zijn op dezelfde waarderingsgrondslagen als die van de moeder (Wetterskip Fryslân). Indien geen sprake is van invloed van betekenis wordt de deelneming conform de overige financiële vaste activa gewaardeerd.

Aandelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde

Waardering overige financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, dan wel lagere marktwaarde. Naar verwachting duurzaam ingetreden waardeverminderingen op balansdatum, dienen onafhankelijk van het resultaat van het boekjaar in aanmerking te worden genomen. De afboeking wordt ongedaan

gemaakt zodra de oorzaken van de waardevermindering niet meer bestaan. Voor bestaande risico's van toekomstige waardeverminderingen worden voorzieningen gevormd. Dergelijke voorzieningen dienen als een aftrekpost op het betreffende actief te worden verwerkt. Deze voorziening wordt bepaald door een individuele beoordeling van de financiële vaste activa.

6.6 *Vlottende activa*

Voorraden

Voorraden bestaan uit grond- en hulpstoffen en worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere (directe) opbrengstwaarde. Hierbij wordt rekening gehouden met de aftrek van een eventuele voorziening wegens incourantheid. Deze voorziening wordt bepaald door individuele beoordeling van de voorraden per balansdatum. Voorwaarde om tot activeren van grond- en hulpstoffen over te gaan is dat aan de voorraad een materiële waarde is toe te kennen. Het is dus niet de bedoeling dat kleine voorraden, zoals de zogenaamde "grijpvoorraden", worden geactiveerd.

Overige vlottende activa

De vlottende activa worden opgenomen tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordeling.

7. Reserves, voorzieningen en risicobeheersing

7.1 *Inleiding*

Er is een relatie tussen enerzijds risico's en anderzijds de reserves en voorzieningen. Dit is de reden dat zowel het beleid ten aanzien van risico's als ten aanzien van reserves en voorzieningen in één artikel aan de orde komen en er integraal beleid van het waterschap voor deze onderwerpen wordt ontwikkeld. In de verordening is dit opgenomen in artikel 18:

Artikel 18 Risicomanagement, weerstandsvermogen, reserves en voorzieningen

1. Het beleid omtrent risicomanagement en weerstandsvermogen omvat in ieder geval:
   a. een inventarisatie van de risico´s die het waterschap loopt;
   b. een inventarisatie van de weerstandscapaciteit van het waterschap, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover het waterschap beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;
   c. het opvangen van risico's door verzekeringen, voorzieningen, reserves, de weerstandscapaciteit of anderszins.

2. Het beleid omtrent reserves en voorzieningen omvat in ieder geval:
   a. de vorming en besteding van reserves;
   b. de vorming en besteding van voorzieningen;
   c. de berekening en verwerking van rente over de reserves.

7.2 *Reserves en voorzieningen*

Een essentieel onderscheid tussen reserves en voorzieningen is de wijze, waarop deze worden gevormd. Reserves worden gevormd door de bestemming van het jaarresultaat. Voorzieningen worden gevormd door stortingen ten laste van het resultaat en zijn daarmee dus een onderdeel van de resultaatbepaling. De belangrijkste verschillen tussen reserves en voorzieningen zijn in onderstaande tabel weergegeven.

	Reserves	**Voorzieningen**
Verantwoordelijkheid	Het Algemeen bestuur is bevoegd voor het financieel beleid omtrent instellen, storten, onttrekken en opheffen van een reserve	Het Dagelijks bestuur is bevoegd voor het financieel beheer omtrent het instellen, storten, onttrekken en opheffen van een voorziening
Onderdeel van het	Eigen vermogen	Vreemd vermogen
Wijzigen bestemming	Mogelijk	Niet mogelijk
Toevoeging en onttrekking	Resultaatbestemming	Resultaatbepaling
	Het resultaat van de baten en lasten leidt tot een storting in respectievelijk onttrekking aan de reserve. Een besluit van het Algemeen bestuur is hiervoor vereist.	De storting in een voorziening komt ten laste van een programma (jaarrekeningresultaat)
	Rechtstreeks onttrekking is niet toegestaan	

		Rechtstreeks onttrekking aan een voorziening
Financiële onderbouwing	Niet verplicht	Verplicht
Indelingen	Algemene reserve Bestemmingsreserve	Verplichtingen en verliezen Bestaande risico's op verplichtingen en verliezen Egalisatie van kosten

Bij de reserves wordt onderscheid gemaakt tussen de algemene reserve en bestemmingsreserves.

7.3 *Algemene reserve*

De algemene reserve is een reserve waaraan door het algemeen bestuur geen bestemming is gegeven. De algemene reserve is in beginsel vrij besteedbaar door het algemeen bestuur.

De algemene reserve heeft wel een functie in het vormen van een buffer voor financiële tegenvallers. Dit wordt ook de weerstandscapaciteit genoemd. De weerstandscapaciteit is de omvang van de financiële middelen die vrijgemaakt kunnen worden om onverwachte financiële tegenvallers op te vangen.

Weerstandsvermogen en weerstandsratio

De paragraaf Weerstandsvermogen is een verplichte paragraaf in de Begroting (art 4.11, lid 2g Waterschapsbesluit). Deze paragraaf bevat ten minste:

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit, met daarbij een beschouwing over de stand aan het begin, de mutaties en de stand aan het eind van het begrotingsjaar van de algemene reserves en de voorzieningen;
- een inventarisatie van de risico's;
- het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's.

De weerstandscapaciteit wordt gevormd door de algemene reserve en de bestemmingsreserves.

De norm voor de minimale benodigde weerstandscapaciteit wordt het weerstandsvermogen genoemd. Het weerstandsvermogen is de optelsom van alle (financiële) risico's die (na het nemen van beheermaatregelen) boven de tolerantiegrens van € 100.000 vallen. Daarbij wordt tevens rekening gehouden met de kans dat niet alle risico's in een zelfde periode tot incidenten leiden door vermenigvuldiging met de samenloopfactor De samenloopfactor (f) is vastgesteld op 90 %. In formule: weerstandsvermogen = 0,9 x ∑ risico's.

De weerstandsratio is de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en het weerstandsvermogen.

In formule ziet dit er als volgt uit:

$$\textit{weerstandsratio} = \frac{\textit{weerstandscapaciteit}}{\textit{weerstandsvermogen}}$$

Wetterskip Fryslân streeft een weerstandsratio na groter dan 1,0.

7.4 *Bestemmingsreserves*

Een bestemmingsreserve is onderdeel van het eigen vermogen en bedoeld om de kosten, die het gevolg zijn van toekomstige activiteiten in de exploitatiesfeer, te kunnen dekken. Een bestemmingsreserve wordt gevormd voor een specifiek doel dat bij instelling van de reserve wordt bepaald.

De volgende redenen om een bestemmingsreserve te vormen zijn:

- om kosten, die het gevolg zijn van toekomstige maatregelen in de exploitatiesfeer, te kunnen dekken;
- om bepaalde werkzaamheden die in enig jaar zijn geraamd (budget opgenomen in begroting) maar niet kunnen worden uitgevoerd. De financiële middelen blijven beschikbaar voor uitvoering op een later moment;
- ontvangen bedragen van derden, voor zover deze nodig is om toekomstige werkzaamheden te bekostigen.

Voor Bestemmingsreserves zijn de volgende wettelijke regels van toepassing:

- Een Bestemmingsreserve wordt ingesteld in het kader van de resultaatsbestemming bij de jaarrekening en is een expliciet besluit van het algemeen bestuur.
- In het besluit tot instellen van een Bestemmingsreserve wordt het doel van de reserve vastgelegd.

Voor Bestemmingsreserves worden voorts de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Voorwaarde voor het vormen van een bestemmingsreserve is dat er een duidelijk plan van aanpak ligt. In het plan van aanpak dient een planning met daarin het verloop van de realisatie van de maatregelen opgenomen te zijn.
- Omvang van de reserve is gebaseerd op een deugdelijke raming van de totale kosten en het verloop daarvan over de jaren.
- Het algemeen bestuur heeft de mogelijkheid om als gevolg van voortschrijdend inzicht de bestemming (doel) en omvang te wijzigen.
- Van de bestemmingsreserve wordt naast de omvang tevens de einddatum vastgelegd.

7.5 *Voorzieningen*

Voorzieningen worden gerekend tot het vreemd vermogen en worden gevormd voor:

- verplichtingen en verliezen waarvan de omvang op de balansdatum onzeker is, doch redelijkerwijs in te schatten;
- op de balansdatum bestaande risico's ter zake van bepaalde te verwachten verplichtingen of verliezen, waarvan de omvang redelijkerwijs is in te schatten;
- kosten die in een volgend boekjaar worden gemaakt, mits het maken van die kosten zijn oorsprong mede vindt in het begrotingsjaar of in een voorafgaand begrotingsjaar en de voorziening strekt tot gelijkmatige verdeling van lasten over een aantal begrotingsjaren.

Niet elke onzekerheid kan aanleiding zijn tot het vormen van een voorziening. Die aanleiding is er slechts wanneer voldaan is aan twee voorwaarden:

- er zijn concrete, specifieke risico's, dat wil zeggen risico's die verbonden zijn aan bepaalde activa of passiva, of verbonden aan bepaalde bedrijfsactiviteiten. Hieronder zijn derhalve te verstaan risico's die uitgaan boven het algemene risico dat aan het ondernemen verbonden pleegt te zijn.
- de risico's moeten op balansdatum aanwezig zijn. Zij moeten voortvloeien uit gebeurtenissen die voor balansdatum hebben plaatsgevonden, uit handelingen die voor de balansdatum zijn verricht of uit overeenkomsten die voor balansdatum zijn aangegaan.

Voorzieningen dienen tegen nominale waarde te worden gewaardeerd. Toevoegingen aan voorzieningen dienen ten laste van de exploitatie te komen. Indien kosten worden gemaakt waarvoor een voorziening is gevormd worden deze rechtstreeks ten laste gebracht van de voorziening. Een eventuele vrijval als gevolg van een te hoog saldo van de voorziening komt ten gunste van de exploitatie.

7.6 *Risicobeheersing*

De ontwikkeling van risicomanagement is noodzakelijk om het gesprek over de met het werk samenhangende risico's binnen de organisatie en met het bestuur beter te kunnen voeren. In het beleid 'risicobewust werken' (2022) geeft het bestuur daarbij de kaders. Onderdeel hiervan is de bereidheid financiële risico's te lopen, tot uitdrukking komend in de benodigde omvang van het weerstandsvermogen.

Risicobewustzijn is een randvoorwaarde om in te kunnen spelen op de ontwikkelingen in omgeving en taakuitvoering. Risicobewust werken gaat over het bewustzijn waarmee we het werk uitvoeren: omgevingsbewust, alert en anticiperend op risico's en kansen. Het gesprek daarover tussen organisatie en bestuur is onderdeel van de normale routine. Het risicobewustzijn wordt ondersteund door een werkwijze: risicomanagement.

Het beleid voor risicomanagement is gebaseerd op de algemeen gehanteerde norm voor risicomanagement (Nen ISO 31000). Het doel is ervoor te zorgen dat risico's tijdig worden onderkend en de impact daarvan wordt ingeschat. Het gaat om een breed inzicht in alle mogelijke risico's, waaronder de financiële. Risicomanagement is daarmee een waardevol instrument om de doelstellingen van de organisatie te realiseren, de gewenste omvang van de weerstandscapaciteit te bepalen en het (bestuurlijk bepaalde) risicoprofiel te bewaken.

Een risico is een onzekere gebeurtenis met oorzaken, een kans van optreden en effecten op doelen. Financiële risico's met een materieel belang vormen gezamenlijk de basis voor de risicoparagraaf in de begroting, jaarrekeningen het bepalen van de omvang van het weerstandsvermogen.

Daar waar mogelijk worden de financiële aspecten gekwantificeerd en gerelateerd aan de tolerantiegrens van € 100.000. De financiële risico's die boven de tolerantiegrens vallen worden jaarlijks gerapporteerd aan het bestuur middels de risicoparagraaf in de begroting.

De opzet van de risicoparagraaf is als volgt:

- Samenvatting risicomanagement beleid
- Strategische risico's
- Operationele risico's
- Risicovolle ontwikkelingen
- Weerstandscapaciteit en weerstandsratio

8. Kostenverdeling

8.1 *Inleiding*

Voor het bepalen van de tarieven voor watersysteemheffing en waterzuiveringsheffing, is het noodzakelijk om de directe en indirecte kosten toe te rekenen aan de taken. Op basis daarvan kunnen vervolgens de belastingopbrengsten bepaald worden.

In de financiële verordening (artikel 16) is bepaald dat het dagelijks bestuur voorstellen doet aan algemeen bestuur beleid inzake de kostenverdeling. In artikel 19 is vervolgens uitgewerkt wat deze voorstellen moeten omvatten.

Artikel 19 Kostenverdeling en onderbouwing tarieven en prijzen

1. Het beleid omtrent kostenverdeling en onderbouwing van tarieven en prijzen omvat in ieder geval:
   a. een beschrijving van het kostenverdelingssysteem;
   b. de wijze waarop de kostenverdeling plaatsvindt op basis van objectieve, bedrijfseconomische criteria;
   c. de kwantitatieve grondslagen die onderdeel vormen van de kostenverdelingssystematiek;
   d. de methodiek voor de berekening van de rentelasten van vaste activa;
   e. de onderbouwing van de tarieven die gelden voor de door het waterschapsbestuur in rekening te brengen rechten als bedoeld in artikel 115 van de Waterschapswet, zijnde rechten ter zake van:
      - het gebruik overeenkomstig de bestemming van voor de openbare dienst bestemde bezittingen van het waterschap of van voor de openbare dienst bestemde werken of inrichtingen die bij het waterschap in beheer of in onderhoud zijn;
      - het genot van door of vanwege het bestuur van het waterschap verstrekte diensten;
      - het behandelen van verzoeken tot het verlenen van vergunningen of ontheffingen;

   a. de onderbouwing van de prijs van producten en diensten die het waterschap aan derden kan leveren en waarmee het waterschap in concurrentie treedt met marktpartijen;
   b. de mate van kostendekkendheid van de onder e. bedoelde tarieven.

2. Het dagelijks bestuur zorgt er voor dat er een actueel overzicht is van de tarieven, prijzen en kosten van de in dit artikel bedoelde rechten, producten en diensten.

In dit artikel worden de kaders geschetst voor de wijze waarop het waterschap invulling geeft aan de eis uit artikel 4.12, onderdeel a van het Waterschapsbesluit dat de kostenverdelingssystematiek aan kostendragers (de taken) zich moet baseren op objectieve bedrijfseconomische criteria.

Dit hoofdstuk is de uitwerking van artikel 16 en 19 (lid 1 a t/m d) van de financiële verordening.

8.2 *Systematiek*

BBP

De Unie van Waterschappen heeft een set met afspraken voor bedrijfsvergelijking ontwikkeld: de BBP -afspraken voor bedrijfsvergelijking. Hierin zijn op verschillende niveaus producten gedefinieerd die waterschappen in het kader van de taakuitoefening leveren. De productstructuur maakt onderscheid in vier niveaus (van hoog naar laag):

- beleidsvelden
- beleidsproducten

- beheerproducten
- werkplanproducten

Het niveau van beleidsvelden en beleidsproducten zijn geformuleerd vanuit de informatiebehoefte van het algemeen bestuur.

Direct costing

Bij het Wetterskip hanteren we het principe van direct costing. Bij direct costing worden de directe kosten rechtstreek aan de producten toegerekend. De indirecte kosten worden via een vooraf bepaalde toerekening aan de producten toegerekend.

Er wordt dus onderscheid gemaakt naar directe en indirecte baten en lasten.

Direct : De baten en lasten die direct samenhangen met de taken van het waterschap. De directe kosten worden rechtstreeks geboekt op een (werkplan)product.

Indirect : De indirecte baten en lasten kunnen niet eenduidig aan de taken van het waterschap gerelateerd worden. De indirecte kosten en/of baten worden daarom geboekt op een (hulp)kostenplaats.

Verdeling baten en lasten

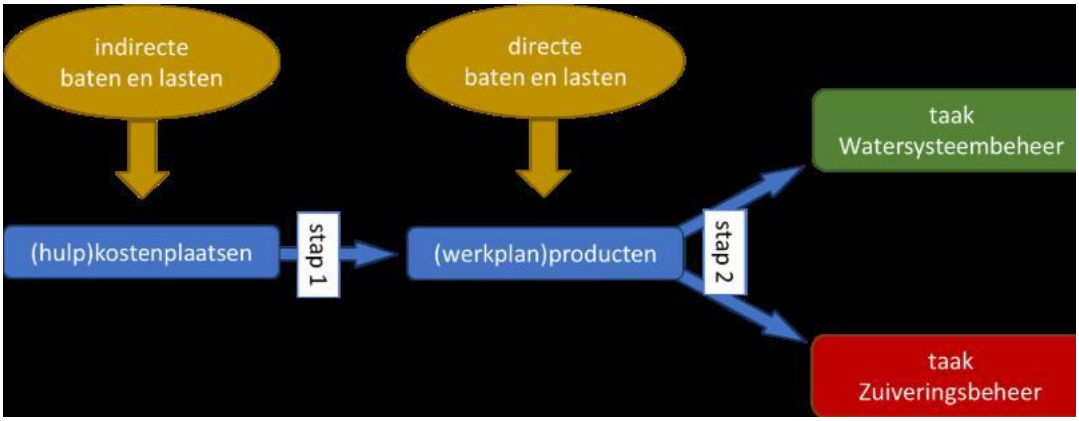
De kostenverdelingssystematiek gaat over het verdelen van baten en lasten naar de taken watersysteembeheer en zuiveringsbeheer. Met betrekking tot de directe kosten, deze worden rechtstreeks geboekt op een (werkplan) product. Met betrekking tot de indirecte kosten vindt de kostenverdeling plaats in twee stappen:

- De baten en lasten van de (hulp)kostenplaatsen worden verdeeld naar de (werkplan)producten;
- De netto lasten van de (werkplan)producten worden verdeeld naar de twee taken.

Stap 1 : Jaarlijks wordt per (hulp)kostenplaats een verdeelsleutel bepaald voor de verdeling naar de (werkplan)producten. Deze verdeelsleutels worden gebaseerd op bedrijfseconomische criteria zoals werkplanningen, tijdschrijfoverzichten en ervaringen uit voorafgaande jaren. Deze stap zorgt er voor dat alle indirecte baten en lasten worden verdeeld naar de (werkplan)producten.

Stap 2 : De baten en lasten worden per (werkplan)product gesaldeerd zodat er sprake is van netto lasten. De netto lasten worden van (werkplan)product worden naar de taken gebracht volgens een door het algemeen bestuur vastgestelde verdeling.
In bijlage D is per werkplanproduct aangegeven wat het verdelingspercentage is naar de twee taken.

De kostenverdeling ziet er schematisch als volgt uit:



8.3 *Overhead*

Onder overhead wordt verstaan het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Dit is gelijk aan de definitie zoals deze door de Commissie BBV is gegeven (notitie Overhead). De baten en lasten van overhead worden op een apart werkplanproduct

(Overhead) verantwoord. Voorbeelden van overhead zijn de salariskosten van ondersteunend personeel, de kosten van huisvesting en ICT.

8.4 *Rente*

De totale rentelasten worden verdeeld over de werkplanproducten. De verdeling is gebaseerd op de boekwaarde per 1 januari van de geactiveerde objecten. In formule:

$$\text{omslagrente} = \frac{\text{totaal begrote rentelasten}}{\text{totale boekwaarde per 01/01}} \times 100\%$$

In de berekening van de omslagrente worden geen categorieën uitgesloten. Dit wil zeggen dat ook over gronden en terreinen rente wordt verdeeld. Het interne rentepercentage wordt jaarlijks (bij de begroting) berekend en gebruikt om (voorcalculatorisch) de rentelasten door te belasten naar de werkplanproducten.

8.5 *Kostendekkendheid leges en tarieven*

In het kader van artikel 115 Waterschapswet, is het van belang om inzichtelijk te hebben welke kosten gemoeid zijn met in rekening te brengen rechten.

De leges en tarieven mogen niet meer dan 100% kostendekkend zijn. De kostenverdeling (zie hiervoor) leidt er toe dat de directe kosten per (werkplan)product inzichtelijk zijn. Echter, de overheadkosten worden geboekt op een apart (werkplan)product en moeten voor de volledigheid wel worden toegerekend aan de directe baten en lasten die samenhangen met de leges en tarieven. Dit om de mate van kostendekkendheid te kunnen bepalen.

De verdeelsleutel die daarvoor gehanteerd wordt, is aandeel overhead in relatie tot de totale directe lasten. Dit leidt tot een percentage overhead, dat gebruikt wordt om overheadkosten mee te wegen bij de bepaling van de kostendekkendheid.

Het overheadpercentage wordt jaarlijks met de begroting bepaald (voorcalculatorisch) en wijzigt gedurende het jaar niet.

8.6 *Uurtarieven*

Kostendekkende uurtarieven worden gebruikt bij het toerekenen van kosten aan bijvoorbeeld subsidieprojecten. Bij de begroting worden de tarieven bepaald per salarisschaal. Hierbij sluiten we aan bij de cao inclusief autonome ontwikkelingen. Voor wat betreft het aantal productieve uren, hanteren we de landelijke standaard vanuit de Handleiding Overheidstarieven (HOT).

9 Financiering

9.1 *Inleiding*

Wetterskip Fryslân is een kapitaalintensieve organisatie en loopt derhalve risico's die samengaan met de noodzaak tot het aantrekken van vreemd vermogen. Om deze risico's zo goed mogelijk te beheersen is het nodig om duidelijke richtlijnen vast te stellen voor het aantrekken en uitzetten van geld. De werkzaamheden worden meestal aangeduid met de term treasury.

Treasury is het proces waarbij de huidige en toekomstige financiële posities en kasstromen en de hieraan verbonden financiële en operationele risico's, worden bestuurd en beheerst. De hoofdtaak van treasury is de financiële continuïteit op de korte en lange termijn te waarborgen. Onderdeel van deze taak is het verzekeren van duurzame toegang tot financiële markten tegen acceptabele (marktconforme) condities en risico's, zodat te allen tijde in de behoefte aan financiële middelen kan worden voldaan.

Deze financieringsfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het bepalen van het beleid ten aanzien van het uitvoeren en beheersen van de activiteiten met betrekking tot, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's. In artikel 20 is het meer algemene beleidskader van de financieringsfunctie opgenomen.

Artikel 20 Financieringsfunctie

1. Het dagelijks bestuur zorgt er voor dat bij de uitoefening van de financieringsfunctie:

a. goede ondersteuning plaatsvindt van uitsluitend de taken die in het reglement aan het waterschap zijn opgedragen;
b. een continue toegang tot de kapitaalmarkt is;
c. voldoende financiële middelen worden aangetrokken en overtollige gelden worden uitgezet om de programma's binnen de door het algemeen bestuur vastgestelde kaders van de meerjarenraming en de begroting te kunnen uitvoeren;
d. de volgende risico's verbonden aan de financieringsfunctie worden beheerst: renterisico's, kredietrisico's, liquiditeitsrisico's en operationele risico's;
e. de kosten van de leningen zo veel mogelijk worden beperkt en er een voldoende rendement op de uitzettingen wordt bereikt;
f. de interne verwerkingskosten en externe kosten bij het beheren van de geldstromen en financiële posities worden beperkt.

2. Het risicobeheer van de financieringsfunctie van het waterschap wordt gebaseerd op de volgende uitgangspunten:
   a. ten opzichte van de taken die in het reglement aan het waterschap zijn opgedragen heeft de financieringsfunctie een ondersteunende rol. Financiering volgt en is dienstbaar aan deze taken (servicecentrum);
   b. de uitvoering van de financieringsfunctie voegt geen financiële risico's toe aan degene die zijn verbonden aan de uitvoering van de taken die in het reglement aan het waterschap zijn opgedragen, maar is er op gericht toekomstige risico's te verminderen of te verschuiven;
   c. bij het verstrekken van leningen , garanties en van risicodragend kapitaal (uit hoofde van de publieke taak) bedingt het dagelijks bestuur indien mogelijk zekerheden;
   d. het wettelijk kader van de Wet FIDO wordt als uitgangspunt voor het beheersen van renterisico's gehanteerd;
   e. wat betreft de toekomstige omvang en samenstelling van de portefeuille vlottende opgenomen en verstrekte leningen wordt de kasgeldlimiet van de Wet FIDO in acht genomen.
   f. wat betreft de toekomstige omvang en samenstelling van de portefeuille vaste opgenomen en verstrekte leningen wordt de renterisiconorm van de Wet FIDO in acht genomen;
   g. het algemeen bestuur wordt geïnformeerd indien de kasgeldlimiet of de renterisiconorm dreigen te worden overschreden.

3. Het dagelijks bestuur neemt bij de uitvoering van de financieringsfunctie de volgende richtlijnen en limieten in acht:
   a. in besluiten over uitzettingen van middelen, verstrekkingen van garanties en financiële participaties wordt het openbaar belang van dergelijke uitzettingen gemotiveerd;
   b. het uitzetten van overtollige geldmiddelen gebeurt uitsluitend met inachtneming van artikel 2 en 2a van de Wet FIDO en artikel 2 en 2a van de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden.
   c. er wordt geen gebruik gemaakt van derivaten;
   d. aandelen worden niet gekocht tenzij dit gebeurt in het kader van de uitvoering van de in het eerste lid bedoelde publieke taken.

Dit artikel heeft ook een relatie met een ander instrument voor de bestuurlijke aansturing van de financieringsfunctie namelijk de paragraaf financiële positie in de meerjarenraming, begroting en jaarstukken. In de paragraaf financiële positie van de meerjarenraming en de begroting worden de (beleids)plannen omtrent financiering voor de meerjarenperiode respectievelijk het eerstvolgende jaar weergegeven. In de paragraaf financiële positie van de jaarstukken wordt over de uitvoering van de financieringsplannen gerapporteerd.

De financieringsfunctie van het waterschap staat bloot aan snelle interne en externe ontwikkelingen en daarom kunnen er aanzienlijke risico's verbonden zijn aan de uitvoering van deze functie. Om deze risico's te beheersen en verantwoord en adequaat op ontwikkelingen te kunnen inspelen moet er een duidelijk beleidskader zijn waarbinnen de financieringsactiviteiten plaatsvinden. Het beleidskader met betrekking tot de financieringsfunctie is opgenomen in het Treasurystatuut, dat door het algemeen bestuur is vastgesteld.

9.2 *Integrale financiering*

Wetterskip Fryslân streeft naar bedrijfsfinanciering, wat inhoudt dat financiering wordt afgestemd op de totale financieringsbehoefte. Leningen zijn dus niet één op één gekoppeld aan een specifieke investering.

De jaarlijkse rentekosten dienen zoveel mogelijk stabiel en zo laag mogelijk te zijn. De leningenportefeuille moet voldoende flexibel zijn om in te kunnen spelen op wijzigingen in de toekomstige kasstromen.

Dit gebeurt door de vervaldata van hun leningen te spreiden en door in tijden van lage rente leningen af te sluiten met een lange rentevaste periode. Bij het afsluiten van langlopende leningen wordt rekening gehouden met de renterisiconorm zoals vastgelegd in de wet FIDO en de daaraan gekoppelde uitvoeringsregeling. Voor dit type renterisico bedraagt dit maximaal 30% van de totale lasten.

9.3 *Kortlopende schulden*

Kortlopende schulden betreffen de schulden aan derden, zoals crediteuren en rekening-courant krediet. Als onderdeel van de kortlopende schulden worden ook de aflossingen van de langlopende geldleningen, die in het komende jaar plaatsvinden, opgenomen. Kenmerkend hiervan is dat deze niet duurzaam (< 1 jaar) zijn verbonden aan de bedrijfsvoering.

Onder kortlopende schulden worden verstaan de verplichtingen die op balansdatum bestaan en vaststaan. Verplichtingen die uit een overeenkomst voortvloeien worden pas opgenomen indien de tegenprestatie is geleverd. Inkoopverplichtingen die zijn aangegaan in het boekjaar, maar waarvan de prestatie het volgende boekjaar zal worden geleverd worden niet onder de kortlopende schulden opgenomen, maar dienen toegelicht te worden als 'niet uit de balans blijkende verplichtingen'.

Kortlopende schulden en overlopende passiva worden gewaardeerd op nominale waarde.
Wetterskip Fryslân streeft ernaar om permanent een deel van de financieringsbehoefte in te vullen met kort geld. Dat gebeurt door rood staan op rekening-courant en eventueel met kasgeldleningen bij (bank)instellingen die voldoen aan de vastgestelde normen.
Kort geld geeft flexibiliteit om pieken en dalen in het financieringssaldo op te vangen. De hoeveelheid aan leningen dat door middel van kort geld (rentetypisch < 1 jaar) gefinancierd kan worden is echter gemaximeerd middels de zogenaamde kasgeldlimiet. Deze kasgeldlimiet bedraagt maximaal 23% van het begrotingstotaal. De wet FIDO staat niet toe dat het kasgeldlimiet drie kwartalen achtereen wordt overschreden.

Het financieren met kort geld is niet zonder risico's. Er kunnen hiermee ook kansen worden gemist doordat de lange rente oploopt. Op het moment van consolideren van de korte financiering naar lange financiering kan het financiële voordeel van kort financieren (deels) teniet wordt gedaan door een hogere lange rente. Door het voeren van een actief rentemanagement worden de lange rentes gevolgd aan de hand van een bandbreedte. Indien de rente de ondergrens of de bovengrens doorbreekt kan lange financiering overwogen worden.

9.4 *Schuldpositie*

Het EMU-saldo

De laatste jaren heeft het waterschap de schuldpositie zien toenemen. Ofwel, er is een groeiende behoefte aan liquide middelen. Op Europees niveau zijn er afspraken gemaakt (vertaald in de wet HOF) om de risico's van leningen te beperken. Dit heeft zich vertaald in een norm voor de groei van de schuldenpositie (EMU-saldo). Dit is ter voorkoming van een situatie waarbij door het begrotingstekort de schuldenlast zodanig oploopt, dat het aflossen daarvan uit de eigen begroting onmogelijk wordt. De omvang van het begrotingstekort wordt uitgedrukt met behulp van het zogenoemde EMU-saldo. Per waterschap is dit vertaald naar een EMU-referentiewaarde. Vooralsnog worden overschrijdingen van de EMU-referentiewaarde niet gesanctioneerd en beperkt de EMU-verplichting zich tot het rapporteren. Via de begroting en de jaarstukken wordt hierover gerapporteerd aan het algemeen bestuur.

Renterisico

Een andere benadering voor het beperken van de risico's van lang lopende schulden is die van het renterisico. Dat is het verschil in rente wanneer een lening na de looptijd opnieuw gefinancierd moet worden. Door ontwikkelingen in de kapitaalmarkt zal deze rente hoger (of lager) liggen dan die van de oorspronkelijke lening. Bij herfinanciering lopen we dus een risico op hogere (of lagere) rentelasten. In de wet Fido zijn daarom grenzen gesteld aan de omvang van de nieuwe financiering. Deze zijn gebaseerd op de noodzakelijke flexibiliteit die de begroting in zich moet hebben om tegenvallers op de rente op te kunnen vangen. Voor waterschappen is deze norm vastgesteld op 30% van de begrotingsomvang.
Omdat de gemiddelde looptijd van de leningen (duration) iets zegt over het aandeel van de leningenportefeuille dat gemiddeld opnieuw gefinancierd moet worden, kan hieruit een norm voor de maximale schuldenpositie afgeleid worden. Leningen worden voor een langere tijd vastgelegd waarmee de duration vergroot wordt (en daarmee dus ook het maximum voor de schuldpositie).

Leningen worden veelal afgesloten voor een looptijd variërend van 10 tot maximaal 50 jaar. In de treasurycommissie worden de ontwikkelingen op de geldmarkt nauwlettend gevolgd om, mede op basis van de liquiditeitsprognoses, tijdig keuzes te maken en daarmee maximaal rendement te behalen. De regels van het treasurystatuut vormen daarbij de randvoorwaarden.

Kengetallen

Beoordeling van de financiële positie en de borging van de financiële continuïteit vindt plaats op basis van de volgende financiële ratio's:

Financiële ratio's	**Definitie**	**Signaleringswaarde**
Weerstandsratio	weerstandscapaciteit/weerstandsvermogen	minimaal 1,0
Netto schuldquote	schuldpositie / belastingopbrengsten	maximaal 300%
Kapitaalslasten	(rente + afschrijvingen) / netto lasten	maximaal 35%
Rendement	sluitende begroting	structurele baten = structurele lasten

De hierboven genoemde signaleringswaarden zijn geen harde grenzen. De waarden worden bij het aantrekken van nieuwe leningen of herfinanciering vastgesteld en beoordeeld. Het is dus een vorm van toetsing om te bepalen of de ontwikkeling aanleiding is voor mitigerende maatregelen.

9.5 *Schatkistbankieren*

Op grond van de Wet financiering decentrale overheden (wet FIDO) zijn provincies, gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen in de vorm van een openbaar lichaam verplicht om hun overtollige middelen in de schatkist aan te houden. Tevens is de ministeriële Regeling schatkistbankieren decentrale overheden van kracht. Onderdeel van de regeling is de rekening-courantovereenkomst die iedere decentrale overheid heeft met de Staat der Nederlanden.

Voor decentrale overheden betekent schatkistbankieren dat zij al hun overtollige middelen aanhouden in de schatkist bij het ministerie van Financiën. Dit houdt in dat geld en vermogen niet langer bij bijvoorbeeld banken buiten de schatkist mogen worden aangehouden. Overtollige middelen mogen alleen in rekening-courant en via deposito's bij de schatkist worden aangehouden of onderling worden uitgeleend aan andere decentrale overheden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen mag een decentrale overheid gemiddeld over het hele kwartaal maximaal het drempelbedrag buiten de schatkist aanhouden. Voor Wetterskip Fryslân is dit drempelbedrag 2% van het begrotingstotaal (bruto lasten).

9.6 *Garantieverlening en verstrekking geldleningen aan derden*

Wetterskip Fryslân verleent uitsluitend leningen en/of garanties ten behoeve van haar publieke taak.

Ook projectgebonden leningen u/g gelden als uitzettingen in het kader van de publieke taak van Wetterskip Fryslân en niet als belegging. Het is mogelijk dat leningen aan derden (overheden en andere rechtspersonen) worden verstrekt indien dit de ontwikkeling, voortgang of afronding van een project bevordert. De geldnemer dient daartoe voldoende zekerheden te stellen in de vorm van een hypotheek, garantie of verpanding. Leningen u/g dienen vooraf door het Dagelijks Bestuur te zijn goedgekeurd.

Bijlage Begrippen

Begrip	Toelichting
activeren	Het op de balans opnemen van uitgaven die een meerjarig nut hebben en dus niet in één keer ten laste van de exploitatie gebracht worden. In plaats daarvan worden de lasten van rente en afschrijving - de kapitaallasten - gespreid over de duur van het meerjarig nut van de investering.
afschrijven	Principe waarbij een investering als actief op de balans wordt opgenomen en de jaarlijkse waardevermindering als afschrijvingslast in de exploitatie wordt opgenomen.
BBP	BBP is de afkorting van Beleids- en BeheerProces. Dit is de binnen de Unie van Waterschappen afgesproken structuur van kostendragers waarbij de het hoogste niveau bestaat uit beleidsvelden, vervolgens krijgt met beleidsproducten. Door opdeling daarvan verkrijgt men beheerproducten en door opdeling daarvan verkrijgt men de werkplanproducten. Deze laatste is het laagste niveau. De BBP is voor alle waterschappen gelijk, zodat het mogelijk is om financiële informatie met elkaar te vergelijken.
BBVw	Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen: richtlijnen met betrekking tot de inrichting van de begroting, de jaarverslaggeving, de uitvoeringsinformatie en de informatieverstrekking aan derden. Hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit en de BBVW vormen samen de verslaggevingsvoorschriften van de waterschappen.
cash flow	Kasstroom, hiermee wordt de in- en uitstroom van liquide middelen bedoeld. De netto kasstroom is het verschil tussen de ontvangsten en uitgaven gedurende een bepaalde periode of voor een bepaald project.
duration	De gemiddelde looptijd van de leningenportefeuille.
eigen vermogen	Onderdeel van de balans (passiva). Is het verschil tussen de bezittingen (activa) en het vreemd vermogen (schulden/leningen).
EMU-saldo	Rekeneenheid om te bepalen of het investeringsvolume zich goed verhoudt tot de omvang van de begroting. Het EMU-saldo is door de EU opgelegd aan de lidstaten en door het Rijk door vertaald naar decentrale overheden. De berekeningswijze van het EMU-saldo is gebaseerd op een cash flow benadering.
financieren	Het aantrekken van vreemd vermogen (het afsluiten van een lening).
herfinancieren	Opnieuw afsluiten van een lening, wanneer de looptijd van een bestaande lening is verstreken.
inflatie	Geldontwaarding, verschijnsel dat met verloop van jaren met een gelijke hoeveelheid geld steeds minder gekocht kan worden. De mate waarin is afhankelijk van de economische ontwikkelingen.
investeren	Het aanschaffen of in eigen beheer produceren van duurzame middelen met een meerjarig nut, ook wel geheten "materiële vaste activa". De gebruiksduur of het nut van een materieel vast actief strekt zich uit over meerdere jaren. Investeringen zijn tevens uitgaven en zijn als zodanig van invloed op het saldo van de liquide middelen.
kapitaallasten	Lasten van rente en afschrijving vormen samen de kapitaallasten. Afschrijvingslasten zijn de jaarlijks te boeken lasten die verband houden met de waardevermindering van de activa. De waarde afname wordt in de praktijk veroorzaakt door technische slijtage of economische veroudering. Afschrijvingen zijn geen uitgaven, maar wel lasten. Om die reden drukken ze wel op de exploitatie maar niet op het saldo van liquide middelen.
kasgeldlimiet	Het Rijk en de Europese Unie kennen een zogenoemd kasstelsel. Dat betekent dat de uitgaven en inkomsten (de kasstromen) in enig jaar leidend zijn bij de inrichting van de begroting en de financiële administratie. Investeringen komen daarbij in één keer ten laste van de begroting van het betreffende jaar. Het kaststelsel is gebaseerd op de cash flow en staat tegenover het lasten-batenstelsel waarvan de waterschappen gebruik maken.
kasstelsel	In het kasstelsel zijn de uitgaven en inkomsten (de kasstromen) in enig jaar, leidend bij de inrichting van de begroting en de financiële administratie. Investeringen komen daarbij in één keer ten laste van de begroting van het betreffende jaar. Het kaststelsel is gebaseerd op de cash flow en staat tegenover het lasten-batenstelsel waarvan de waterschappen gebruik maken.
lenen	Kunnen beschikken over liquide middelen, waarbij over de betreffende periode een vergoeding (rente) wordt betaald.
leningenportefeuille	Het totaal aan lopende leningen. Kan ook gelezen worden als schuldenlast.
lineair afschrijven	Lineaire afschrijvingen betekent dat gedurende de afschrijvingstermijn de investering in jaarlijks gelijkblijvende bedragen wordt afgeschreven.
referentiewaarde	Norm voor het EMU-saldo voor een individueel waterschap. Het is geen wettelijke norm maar een doorvertaling van de sectorale norm voor de waterschappen, naar die van het waterschap. De referentiewaarde kan van jaar tot jaar verschillen.
rente	Een vergoeding die iemand (meestal de bank) ontvangt voor het uitlenen van zijn of haar geld.
renterisico	Het risico dat men in financiële zin loopt bij het herfinancieren.
renterisiconorm	De renterisiconorm schrijft voor hoeveel een overheid in een bepaald jaar maximaal mag lenen. Het gaat om percentages van het begrotingstotaal. Zowel de kasgeldlimiet als de renterisiconorm hebben als doel decentrale overheden te beschermen tegen rentefluctuaties. Conform de wet Fido mag in enig kalenderjaar het renterisico niet meer bedragen dan 30% van het begrotingstotaal. De renterisiconorm voor Wetterskip Fryslân bedraagt voor 2014 een bedrag van € 41,6 miljoen. In 2014 tot en met 2018 blijft Wetterskip Fryslân op grond van het huidige aflossingsschema onder deze norm.
schuldenlast	Het totaal aan schulden op enig moment. Bestaat uit verschillende leningen, kan dus ook gelezen worden als leningenportefeuille. Synoniem voor schuldenpositie.
schuldenpositie	Het totaal aan schulden op enig moment. Bestaat uit verschillende leningen, kan dus ook gelezen worden als leningenportefeuille. Synoniem voor schuldenlast.
vreemd vermogen	Onderdeel van de balans (passiva), bestaande uit de schulden aan derden, gebruikt om de activa te financieren.
weerstandscapaciteit	Totaal aan vermogen dat ingezet kan worden voor het afdekken van (financiële) risico's

weerstandsratio	Weerstandscapaciteit gedeeld door het weerstandsvermogen
weerstandsvermogen	Norm voor de minimaal aan te houden weerstandscapaciteit.
wet Fido	Wet Financiering decentrale overheden, bepalingen voor de financiering van decentrale overheden (provincies, gemeenten, waterschappen). Geeft onder andere de norm voor de kasgeldlimiet en het renterisico.
wet HOF	Wet Houdbare Overheids Financiën, bepalingen voor het begrotingstekort. Geeft onder andere een norm voor het EMU-saldo van de decentrale overheden. Voor de waterschappen is de norm voor 2014 vastgesteld op 0,07% van het BBP. De Unie heeft deze macronorm omgerekend naar individuele referentiewaarden. Voor Wetterskip Fryslân bedraagt deze € 20 miljoen.

Bijlage Beleidsproducten per programma

Programma	Beleidsproduct
Waterveiligheid	
	Aanleg en onderhoud vaarwegen en havens
	Aanleg en onderhoud waterkeringen
	Beheersinstrumenten waterkeringen
	Dijkbewaking en calamiteitenbestrijding
	Eigen plannen (*)
Watersysteem	
	Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen (*)
	Adviezen vergunningen
	Baggeren van waterlopen en saneren van waterbodems
	Beheer hoeveelheid water
	Beheerinstrumenten watersystemen
	Calamiteitenbestrijding watersystemen
	Eigen plannen (*)
	Handhaving
	Monitoring watersystemen
	Plannen van derden (*)
	Toezicht
	Vergunningen en meldingen
Waterketen	
	Afvalwaterbehandeling door derden
	Eigen plannen (*)
	Getransporteerd afvalwater
	Gezuiverd afvalwater
	Ondersteunende Beheerproducten
	Verwerkt slib
Bestuur en organisatie	
	Aanleg, verbetering en onderhoud watersystemen (*)
	Beheerinstrumenten watersystemen (*)
	Beheersinstrumenten waterkeringen (*)
	Belastingheffing
	Bestuur
	Eigen plannen (*)
	Externe communicatie
	Invordering
	Ondersteunende Beheerproducten
	Plannen van derden (*)

(*) Deze beleidsproducten worden onder meerdere programma's verantwoord. Het onderscheid ligt dan op het niveau van werkplanproduct.

Bijlage Afschrijvingstermijnen en restwaarden

Categorie	Sub-categorie	Afschrijvings-termijn (j)	Restwaarde
20-Gronden	Grond	geen	aankoop waarde
21-Vervoermiddelen en werktuigen	Voertuigen ≤ 1250 kg.	5	20%
	Voertuigen ≥ 1250 kg.	7	10%
	Tractoren	7	20%
	Tractoren (toebehoren)	7	0%
	Kranen/Vorkheftruck	7	20%
	Aanhangwagens (o.a. Kiepers en platte wagens)	10	0%
	Maaiboten	7	20%
	Hekkelapparatuur	7	0%
	Varend materieel	10	0%
22-Overige bedrijfsmiddelen	Automatisering-hardware	4	0%
	Automatisering-software	5	0%
	Inventaris en kantoormeubilair	10	0%
	Laboratoriumapparatuur	5	0%
	Telecommunicatieapparatuur	5	0%
	Zonnepanelen	20	0%
	Overig	PM	
23-Kantoren, dienstwoningen en centrale werkplaatsen	Initiële investering (kantoren en werkplaatsen)	50	0%
	Mechanisch elektrisch	15	0%
	Herinrichting	15	0%
	Gronden	geen	aankoop waarde
241-Primaire Waterkeringen	Deltawerken	30	0%
	Dijkbekleding	25	0%
	Deklaag	20	0%
	Slijtlaag	10	0%
242-Boezemkeringen	Beschoeiingwerken	25	0%
	Kaden	25	0%
	Oevers en kaden	25	0%
25-Watergangen, kunstwerken en gemalen t.b.v. Waterkwantiteit	Waterbeheersingswerken (incl. stuwen)	25	0%
	Beschoeiingwerken	25	0%
	Ruilverkaveling	25	0%
	Baggerwerken (geen onderhoud)	20	0%
	Stuwen	25	0%
	Automatisering	10	0%
26-Gemalen waterkwantiteitsbeheer	Civiel/Grondkosten	25	0%
	Civiel, poldergemalen > 10 m3/min	40	0%
	Mechanisch elektrisch	15	0%
	Automatisering	10	0%
271-Zuiveringstechnische werken-transportleidingen	Civiel/Grondkosten	30	0%
	Mechanisch elektrisch	15	0%
	Automatisering	10	0%
272-Zuiveringstechnische werken-zuiveringsinstalllaties	Civiel/Grondkosten	30	0%
	Mechanisch elektrisch	15	0%
	Automatisering	10	0%
273-Zuiveringstechnische werken-slibverwerking	Civiel/Grondkosten	30	0%
	Mechanisch elektrisch	15	0%
	Automatisering	10	0%
28-Wegen	Deklaag	20	0%
	Slijtlaag	10	0%
29- Immateriële vaste activa	Bijdrage aan activa in eigendom van derden.	Afhankelijk van aard investering. (zie categorie 21 t/m 28)	0%
	Verkiezingen	4	0%

Solidariteitsbijdrage HWBP 2011-2013	30	0%
Solidariteitsbijdrage HWBP 2014 en verder	5	0%

(*) Van in deze nota vermelde afschrijvingstermijnen kan naar beneden toe worden afgeweken indien de technische of economische levensduur daartoe aanleiding geeft. Langere afschrijvingstermijnen zijn niet toegestaan.

Bijlage Kostenverdeling van werkplanproducten naar taken

Werkplanproduct		WS	ZB
10 101 210	Waterbeheerplan	90%	10%
10 101 570	Beleidsthema's (Schoon)	45%	55%
10 101 610	Plannen-Calamiteitenorganisatie	70%	30%
10 101 630	Plannen-Calamiteitenoefeningen	70%	30%
10 101 640	Plannen-Calamiteitenbestrijding autom.	70%	30%
10 102 100	Plannen Derden	90%	10%
10 102 110	Plan derden-Bestemmingsplannen	90%	10%
10 102 131	SW Plan derden overdr. stedelijk water	90%	10%
10 102 141	Plan derden-Internationaal	90%	10%
10 929 110	Heff-Kst.toedeling/classif./verordening	100%	0%
10 929 210	Heff-Opleggen integrale aanslag	68%	32%
10 929 310	Heff-Opleggen omslag ongebouwd	100%	0%
10 929 320	Opleggen Zuiveringsheffing	0%	100%
10 929 321	Opleggen Zuiveringsheffing metingen	0%	100%
10 929 510	Heff-Bezwaar en beroep huishoudens	68%	32%
10 929 520	Heff-Bezwaar en beroep zuiveringsheffing	0%	100%
10 930 110	Invorderen-Betalingsverwerking aanslagen	68%	32%
10 930 210	Invorderen-Kwijtschelding	68%	32%
10 930 310	Invorderen-Invorderingsmaatregelen	68%	32%
11 031 100	Bestuur	50%	50%
11 031 200	Bestuursondersteuning	50%	50%
11 032 100	Externe communicatie	80%	20%
11 032 120	Educatie	80%	20%
W93101-100	Overhead	75,74%	24,26%
11 101 100	Onvoorzien	50%	50%
11 105 200	Algemene baten en lasten	50%	50%
11 223 120	Vergun- en meld. Waterwet(dir.lozingen)	80%	20%
11 225 120	Toezicht Waterwet (directe lozingen)	80%	20%
11 226 120	Best. handh. Waterwet repressief	80%	20%
11 226 140	Best. handh. Waterwet milieu-alarmnr	90%	10%
11 227 110	Rioleringsplannen en -beleid	50%	50%
11 104 100	Verl. kwijtschelding/oninbaarverklaring		
11 104 110	Verlening kwijtschelding watersysteembeheer	100%	0%
11 104 120	Verlening kwijtschelding zuiveringsbeheer	0%	100%
11 104 200	Oninbaarverklaring	68%	32%
10 101 110	WK-Opstellen/actualiseren beheersplan	100%	0%
10 101 111	S&O-Opstellen/actualiseren beheernota	100%	0%
10 101 130	RWK-opstellen/actualiseren beheersplan	100%	0%
10 101 500	Thema- en gebiedsgerichte plannen	100%	0%
10 101 501	DS-Gebiedsgerichte Plannen	100%	0%
10 101 502	PK-Gebiedsgerichte Plannen	100%	0%
10 101 510	KRW-Ecologie	100%	0%
10 101 520	KRW-Zwemwater	100%	0%
10 101 525	Plannen waterveiligheid	100%	0%
10 101 526	PK-Plannen waterveiligheid	100%	0%
10 101 530	Innovatieplannen WS	100%	0%
10 101 540	Plannen bodemdaling	100%	0%
10 101 550	Watergebiedsplannen	100%	0%
10 101 560	Beleidsthema's (Voldoende)	100%	0%
10 101 710	Plannen afvalwaterketenbeleid	0%	100%
10 101 711	Werktuigbouwkundigonderhoud G&D	0%	100%
10 101 713	WAK optimalisatiestudies	0%	100%
10 101 714	WAK afvalwaterakkoorden	0%	100%
10 101 715	WAK beheer en onderhoud	0%	100%
10 203 110	WK-Legger	100%	0%
10 203 120	RWK-legger	100%	0%
10 203 210	WK-Beheersregister	100%	0%
10 203 220	RWK-Beheersregister	100%	0%
10 203 310	WK-Veiligheidstoetsing	100%	0%
10 203 311	WK-Zorgplicht	100%	0%

10 203 320	RWK-veiligheidstoetsing	100%	0%
10 203 340	ALG Tactische planvorming O & K	100%	0%
10 204 120	PWK-Zeedijken aanleg/verwerving	100%	0%
10 204 140	PWK-Kunstwerken aanleg/verwerving	100%	0%
10 204 202	PWK-Beheer zeedijken	100%	0%
10 204 220	PWK-Onderhoud zeedijken	100%	0%
10 204 222	PWK-Onderhoud grasmat	100%	0%
10 204 224	PWK-Onderhoud vloedmerk	100%	0%
10 204 225	PWK-Onderhoud verharde glooiing	100%	0%
10 204 226	PWK-Onderhoud zomerkade/kapwerk	100%	0%
10 204 227	PWK- Onderhoud dijkmeubilair	100%	0%
10 204 228	PWK-Onderhoud dijksvaart/beschoeiing	100%	0%
10 204 229	PWK-Onderhoud wegen/opritten	100%	0%
10 204 240	PWK-Onderhoud kunstwerken	100%	0%
10 204 310	RWK-Boezemkaden aanleg en verwerving	100%	0%
10 204 410	RWK-Onderhoud en inspectie	100%	0%
10 204 411	RWK-Onderhoud en inspectie/Projecten	100%	0%
10 204 420	RWK-Onderhoud/inspectie waterkeringen	100%	0%
10 204 430	RWK-Onderhoud/inspectie oevers	100%	0%
10 204 440	RWK-Calamiteitenbestr. uitvoering	100%	0%
10 204 610	OWK-Onderhoud	100%	0%
10 205 110	WK-Dijkbewaking en onderhoud materialen	100%	0%
10 306 110	WS-Peilbesluiten opstellen	100%	0%
10 306 310	WS-Legger opstellen en actualiseren	100%	0%
10 306 410	WS-Beheersregister waterlopen/kunstwerken	100%	0%
10 307 110	WS-Waterlopen aanleg en verwerving	100%	0%
10 307 210	WS-Waterl. onderh. algemeen	100%	0%
10 307 211	WS Waterlopen gebouwd gebied	100%	0%
10 307 212	WS Waterlopen exotenbestrijding	100%	0%
10 307 310	PWB kunstwerken-bouw/verwerving	100%	0%
10 307 410	PWB kunstwerken-onderhoud	100%	0%
10 307 411	PWB kunstwerken-onderh/Projecten	100%	0%
10 307 610	WS-voorzieningen verwante belangen	100%	0%
10 307 710	WS-Muskusrattenbestrijding	100%	0%
10 308 120	Baggeren-baggerplan vooronderzoek	100%	0%
10 308 130	Baggeren-baggerrapportage opstellen	100%	0%
10 308 210	Baggerspecie-verspreidbaar	100%	0%
10 308 211	Baggeren-achterstallig onderhoud	100%	0%
10 308 410	Baggerspecie-bijdragen aan derden	100%	0%
10 308 520	Saneringsgrogramma-opstellen rapportage	100%	0%
10 308 610	Sanering waterbodems	100%	0%
10 309 110	AWB kunstwerken-bouw/verwerving	100%	0%
10 309 210	AWB-Kunstw. onderhoud algemeen	100%	0%
10 309 220	AWB-Kunstw. onderhoud gemalen	100%	0%
10 309 230	AWB-Kunstw. onderhoud stuwen en inlaten	100%	0%
10 309 240	AWB-kunstw.stuwen en inlaten handbediend	100%	0%
10 309 250	AWB-Veiligheidsvoorz. actieve kunstwerken	100%	0%
10 309 310	AWB kunstwerken-bediening	100%	0%
10 310 120	WS Calamiteitenbestr-uitvoering	100%	0%
10 311 110	WS Monitoring Kwant.-Opstellen meetplan	100%	0%
10 311 120	WS Monitoring Kwant.-Uitvoering metingen	100%	0%
10 311 130	WS Monitoring Kwant.-Opstellen meetrapp.	100%	0%
10 311 210	WS Monitoring Kwalt.-Opstellen meetplan	100%	0%
10 311 220	WS Monitoring Kwalt.-Uitvoering metingen	100%	0%
10 311 230	WS Monitoring Kwalt.-Opstellen meetrapp.	100%	0%
10 412 101	Tran-Bouw/verwerving algemeen	0%	100%
10 412 102	Tran-Bouw/ verwerving	0%	100%
10 412 202	Tran-Herstel persleidingbreuken	0%	100%
10 412 303	Tran-Advisering engineering	0%	100%
10 412 309	Tran-Veiligheidsmaatregelen	0%	100%
10 412 321	Tran- Informatisering algemeen	0%	100%
10 412 322	Tran-KLIC	0%	100%
10 412 392	Tran-Omleggen transportleidingen	0%	100%

10 412 398	Tran-Beheer acuut	0%	100%
10 412 399	Tran-Beheer	0%	100%
10 413 101	Rwzi-Bouw/verwerving algemeen	0%	100%
10 413 102	Rwzi-Bouw/verwerving	0%	100%
10 413 202	Rwzi-Civieltechnisch regulier onderhoud	0%	100%
10 413 255	Rwzi-Bemonsteringsapparatuur	0%	100%
10 413 302	Rwzi-Advisering engineering	0%	100%
10 413 309	Rwzi-Veiligheidsmaatregelen	0%	100%
10 413 316	Rwzi-Vastgoed	0%	100%
10 413 317	Rwzi-Procesoptimalisatie	0%	100%
10 413 321	Rwzi-Informatisering/automatisering	0%	100%
10 413 354	Rwzi-Milieumetingen+KAM	0%	100%
10 413 361	Rwzi-Directe voorlichting	0%	100%
10 413 382	Rwzi-Voorzuivering Workum	0%	100%
10 413 394	Rwzi-Extra lozing afvalwater	0%	100%
10 413 395	Rwzi-Duurzame energie	0%	100%
10 413 396	Rwzi-Zuiderzeeland	0%	100%
10 413 398	Rwzi-Beheer acuut	0%	100%
10 413 399	Rwzi-Beheer	0%	100%
10 413 402	Rwzi-WVO Rijksheffingen	0%	100%
10 413 611	Rwzi-IBA-inrichtingen onderhoud	100%	0%
10 414 102	Slib-Bouw/verwerving	0%	100%
10 414 202	Slib-Civieltechnisch regulier onderhoud	0%	100%
10 414 211	Slib-Zandverwijdering	0%	100%
10 414 302	Slib-Advisering engineering	0%	100%
10 414 309	Slib-Veiligheidsmaatregelen	0%	100%
10 414 312	Slib-Procesoptimalisatie	0%	100%
10 414 321	Slib-Informatisering/automatisering	0%	100%
10 414 381	Slib-Transport	0%	100%
10 414 391	Slib-Slibverwerking derden	0%	100%
10 414 392	Slib-Vergisten vet derden	0%	100%
10 414 399	Slib-Beheer	0%	100%
10 414 499	Slib-Afzet slib/restprodukten	0%	100%
10 415 191	Afvalwaterbehandeling Noorderzijlvest	0%	100%
10 620 210	Uren Assetbeheer	100%	0%
10 620 610	Bediening kunstwerken en vaarwegenbeheer	100%	0%
11 105 100	Dividend	100%	0%
11 105 201	WB Algemene baten en lasten	100%	0%
11 105 202	ZB Algemene baten en lasten	0%	100%
11 105 215	Innovatieprojecten directie schoon	0%	100%
11 105 217	Innovatieprojecten directie voldoende	100%	0%
11 222 140	Beleidsregels VGV (WB)	100%	0%
11 222 141	Beleidsregels VGV (ZB)	0%	100%
11 223 110	Vergun- en meld. Keur	100%	0%
11 224 110	Wabo adviezen (indirecte lozingen)	0%	100%
11 225 110	Toezicht keur-preventief	100%	0%
11 226 110	Bestuurlijke handhaving keur repressief	100%	0%
11 226 130	Best. handh. Waterwet calamit. bestrijd.	100%	0%
11 227 210	Regulering lozingen	100%	0%
11 227 310	Stim. derden aanpak diffuse bronnen	100%	0%